

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอผลการศึกษาด้านการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมทักษะการสร้างสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ เพื่อการจัดการสุขภาวะผู้สูงอายุ ของเทศบาลตำบลตลาดใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ แนวคิดทฤษฎี

๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมทักษะ

การสร้างสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์

๑.๒ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้าน

๑.๓ ความหมายของสื่อพื้นบ้าน

๑.๔ การประเมินผลการใช้สื่อ แนวทางการดำเนินการประเมิน

๑.๕ ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

๑.๖ แนวคิดสุขภาวะ

๑.๗ แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

๑.๘ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะของผู้สูงอายุ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลตลาดใหญ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ ๑ แนวคิดทฤษฎี

๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสร้างสรรค์

พระราชบัญญัติกองทุนพัฒนาสื่อสร้างสรรค์และปลอดภัย พ.ศ.๒๕๕๘ (๒๕๕๘ :๓๐) ให้ความหมายของ “สื่อ” หมายความว่า สิ่งที่ทำให้ปรากฏด้วยตัวอักษร เครื่องหมายภาพ หรือเสียง ไม่ว่าจะจัดทำในรูปแบบของเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพเขียน ภาพพิมพ์ภาพพระบายสี รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมายรูปถ่าย ภาพยนตร์ วีดิทัศน์ การแสดงข้อมูลคอมพิวเตอร์ในระบบคอมพิวเตอร์ หรือได้จัดทำในรูปแบบอื่นใด และให้ความหมายของ “สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์” ว่า หมายถึง สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม รวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนสามัคคี สามารถใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นสุข

สื่อแบ่งตามประสบการณ์การเรียนรู้

เอดการ์ เดล (Edgar Dale, ๑๙๖๙ : ๑๐๗) จำแนกสื่อการสอนตามประสบการณ์ที่ได้รับ โดยเขาเชื่อว่าประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมจะทำให้เกิดการเรียนรู้แตกต่างกับประสบการณ์ที่เป็นนามธรรมดังนั้นจึงจำแนกสื่อการสอนโดยยึดประสบการณ์เป็นหลักเรียงตามลำดับจากประสบการณ์ที่ง่ายไปยาก ๑๐ ชั้น เรียกว่า กรวยประสบการณ์ (Cone of Experience)

ขั้นที่ ๑ ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย (Direct Purposeful Experience)

ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย ประสบการณ์ขั้นนี้ เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาทั้งปวง เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับมาจากความเป็นจริงและด้วยตัวเองโดยตรง ผู้รับประสบการณ์นี้จะได้เห็น ได้จับได้ทำ ได้รู้สึก และได้ตกลงใจจากของจริง ดังนั้นสื่อการสอนที่ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ในขั้นนี้ก็คือของจริงหรือความเป็นจริงในชีวิตของคนเรานั้นเอง

ขั้นที่ ๒ ประสบการณ์จำลอง (Contrived Simulation Experience)

ประสบการณ์จำลอง เป็นที่ยอมรับกันว่าศาสตร์ต่าง ๆ ในโลกมีมากเกินไปที่จะเรียนรู้ได้หมดสิ้นจากประสบการณ์ตรงในชีวิต บางกรณีก็อยู่ในอดีต หรือซับซ้อนเกินไปหรือเป็นอันตรายไม่สะดวกต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง จึงมีการจำลองสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาเพื่อการศึกษาของจำลองบางอย่างอาจจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าและสะดวกกว่า

ขั้นที่ ๓ ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized Experience)

ประสบการณ์ต่าง ๆ ของคนเรานั้นมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เรไม่สามารถประสบได้ด้วยตนเอง เช่น เหตุการณ์ในอดีต เรื่องราวในวรรณคดีการเรียนในเรื่องที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ หรือเรื่องธรรมชาติที่เป็นนามธรรม การแสดงละครจะช่วยให้เราได้เข้าไปใกล้ความเป็นจริงมากที่สุด เช่น ฉาก เครื่องแต่งตัว เครื่องมือหุ่นต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ การสาธิต (Demonstration)

การสาธิต คือ การอธิบายถึงข้อเท็จจริงหรือแบ่งความคิด ผู้ฟังแลเห็นไปด้วยเช่น ครูวิทยาศาสตร์เตรียมก๊าซออกซิเจนให้นักเรียนดู ก็เป็นการสาธิต การสาธิตก็เหมือนกับนาฏการ หรือการศึกษานอกสถานที่ เราถือเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่ง ซึ่งในการสาธิตนี้อาจรวมเอาสิ่งของที่ใช้ประกอบหลายอย่าง นับตั้งแต่ของจริงไปจนถึงตัวหนังสือหรือคำพูดเข้าไว้ด้วย แต่เราไม่พึงเล็งถึงสิ่งเหล่านี้ เราจะให้ความสำคัญกับกระบวนการทั้งหมดที่ผู้เรียนจะต้องเฝ้าสังเกตอยู่โดยตลอด

ขั้นที่ ๕ การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip)

การศึกษานอกสถานที่ การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้นักเรียนได้เรียนจากแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ที่มีอยู่จริงภายนอกห้องเรียน ดังนั้นการศึกษานอกสถานที่จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นสื่อกลางให้นักเรียนได้เรียนจากของจริง

ขั้นที่ ๖ นิทรรศการ (Exhibition)

นิทรรศการมีความหมายที่กว้างขวาง เพราะหมายถึงการจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม ดังนั้นนิทรรศการจึงเป็นการรวมสื่อต่าง ๆ มากมายหลายชนิดการจัดนิทรรศการที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัด จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดสร้างสรรค์มีส่วนร่วม และได้รับข้อมูลย้อนกลับด้วยตนเอง

ขั้นที่ ๗ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ (Motion Picture and Television)

โทรทัศน์เป็นสื่อการสอนที่มีบทบาทมาก เพราะได้เห็นทั้งภาพและได้ยินเสียงในเวลาเดียวกัน และยังสามารถแพร่และถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ด้วยนอกจากนั้นโทรทัศน์ยังมีหลายรูปแบบ เช่น โทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งโรงเรียนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีโทรทัศน์วงจรปิดที่เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษอย่างกว้างขวาง ภาพยนตร์เป็นสื่อที่จำลองเหตุการณ์มาให้ผู้ชมหรือผู้เรียนได้ดู และได้ฟังอย่างใกล้ชิดเคียงกับความจริง แต่ไม่สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ ถึงอย่างไรก็ตามภาพยนตร์ก็ยังนับว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทมากในการเรียนการสอนเช่นเดียวกับโทรทัศน์

ขั้นที่ ๘ การบันทึกเสียง วิทยุ และภาพนิ่ง (Recording, Radio and Picture) ภาพนิ่ง การบันทึกเสียง และวิทยุ ภาพนิ่ง ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาดซึ่งมีทั้งภาพทึบแสงและโปร่งแสง ภาพทึบแสง คือ รูปถ่าย ภาพวาด หรือภาพในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ส่วนภาพนิ่งโปร่งใสหมายถึงสไลด์ फिल्मสตริป ภาพโปร่งใสที่ใช้กับเครื่องฉายวัสดุโปร่งใส เป็นต้น ภาพนิ่งสามารถจำลองความเป็นจริงมาให้เราศึกษาบนจอได้ การบันทึกเสียง ได้แก่ แผ่นเสียงและเครื่องเล่นแผ่นเสียง เทปและเครื่องบันทึกเสียง และเครื่องขยายเสียงตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเสียงซึ่งนอกจากจะสามารถนำมาใช้อย่างอิสระในการเรียนการสอนด้วยแล้ว ยังใช้กับรายการวิทยุและกิจกรรมการศึกษาอื่น ๆ ได้ด้วย ส่วนวิทยุนี้ยอมรับกันแล้วว่าช่วยการศึกษาและการเรียนการสอนได้มากซึ่งไม่จำกัดอยู่แต่เพียงวิทยุโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงวิทยุทั่วไปอีกด้วย

ขั้นที่ ๙ ทศสัญลักษณ์ (Visual Symbol) ทศสัญลักษณ์ สื่อการสอนประเภททศสัญลักษณ์นี้มีมากมายหลายชนิดเช่น แผนภูมิ แผนภาพ แผนที่ แผนที่ แผนที่ ภาพโฆษณา การ์ตูน เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์สำหรับถ่ายทอดความหมายให้เข้าใจได้รวดเร็วขั้นที่ ๑๐ วจนสัญลักษณ์ (Verbal Symbol) วจนสัญลักษณ์ สื่อขั้นนี้เป็นสื่อที่จัดว่า เป็นขั้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ซึ่งได้แก่ตัวหนังสือหรืออักษร สัญลักษณ์ทางคำพูดที่เป็นเสียงพูด ความเป็นรูปธรรมของสื่อประเภทนี้จะไม่คงเหลืออยู่เลย อย่างไรก็ตามถึงแม้สื่อประเภทนี้จะมีลักษณะที่เป็นนามธรรมที่สุดก็ตามเราก็ใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทนี้มาก เพราะต้องใช้ในการสื่อความหมายอยู่ตลอดเวลา

๑.๒ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้าน

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้านในเรื่องนี้จะอธิบายความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้านในทัศนะของนักวิชาการที่ได้ ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ทั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้

ภูมิปัญญา (Wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖

(ราชบัณฑิตยสถาน,

๒๕๔๖) ให้ความหมายของภูมิปัญญาว่าหมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ ขณะที่ **ประเวศ วะสี (๒๕๓๔ อ้างถึงใน ปาน กิมปี, ๒๕๕๗, น. ๕-๖)** อธิบายภูมิปัญญาไว้ว่า เป็นสัจธรรมที่เด่นชัด ไม่ว่าจะสังคมหรือชุมชนใดก็ตามเมื่อเกิดขึ้นและดำรงอยู่มานาน ล้วนจะต้องมีภูมิปัญญาของตนเอง ไม่เช่นนั้นก็อยู่ไม่ได้ ตัวภูมิปัญญามีลักษณะเป็นกระบวนการที่สะสมเป็นระยะเวลายาวนานว่าทำอย่างไรประชาชนจึงมีชีวิตอยู่ได้โดยสอดคล้องกับธรรมชาติที่นั่น ภูมิปัญญาเกิดจากการสะสมประสบการณ์และการเรียนรู้มายาวนาน ความรู้ด้านต่างๆ จะเชื่อมโยงกันไปหมด ไม่ได้แยกออกเป็นวิชาๆ ตามที่ร่ำเรียนกัน ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษาและวัฒนธรรมจึงมีลักษณะผสมกลมกลืนหรือเชื่อมโยงกัน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๔๔, น. ๑๑-๑๒) อธิบายว่า ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมาภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยน

สังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอา หรือปรับเปลี่ยนมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็น และความเปลี่ยนแปลง

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความสามารถ ที่เป็นผลมาจากการใช้ ความคิดและสติปัญญาในการปรับตัวและดำรงชีวิต ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมของ ชุมชน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น เรียนรู้ และสะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน สามารถใช้หรือปรับเปลี่ยน มาสร้างประโยชน์และแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ภูมิปัญญาอาจเกิดจาก ประสบการณ์ของกลุ่มชนในชุมชนจากภายนอกชุมชน และ/หรือผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำขึ้นมาก็ได้

ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (๒๕๓๘, น. ๒๔๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง และผู้ที่มีความรู้ ในชุมชนความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหลักเกณฑ์ มีวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์กับผู้ล่งลับไปแล้วกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกับ ธรรมชาติ ความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุง ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทาง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๓๘, น. ๕๕) อธิบายว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นพื้นเพรากฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้าน ที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่งภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองและนำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งในแง่มุมที่กว้างและลึกที่ชาวบ้านสามารถทำได้เอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนิน ชีวิตในท้องถิ่นได้เหมาะสมกับกาลสมัย สอดคล้องกับที่ Orlando (๑๙๘๘ อ้างถึงในสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑, น. ๑๓) อธิบายว่า ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ของ ประชาชน เป็นความรู้ชาวบ้านที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วอย่างโชกโชน เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทาง วัฒนธรรมความรู้ดังกล่าวไม่ได้ถูกเก็บไว้ แต่เป็นความรู้ที่ปฏิบัติ มีพลังและสำคัญยิ่ง ช่วยให้ชาวบ้านมี ชีวิตอยู่รอดสร้างสรรค์การผลิต และช่วยในด้านการดำเนินงาน เป็นสิ่งที่สะสมมานาน เป็นโครงสร้าง ความรู้ที่มีหลักการมีเหตุและมีผลในตัวเอง

นอกจากนี้ เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๔๔, น. ๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า หมายถึงความรู้ ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสม กันไว้ในการปรับตัวและการดำรงชีวิตในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการสืบทอดกันมา และมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น ก่อให้เกิดการ แก้ปัญหาในส่วนที่เป็นบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง รากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจาก ประสบการณ์และความรอบรู้ รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และที่ได้มีการปรับปรุง

เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพการณ์ทางแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ไว้ โดยแยกให้ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญา” ว่าหมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ และคำว่า “ท้องถิ่น” ว่าหมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้น คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” จึงหมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถของท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง สอดคล้องกับที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (๒๕๕๓, น. ๒๖) อธิบายความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึง ความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวผู้รู้เอง เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนคนนั้น สิ่งทีเรียนรู้ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจนเกิดปัญญาในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ จนกระทั่งสิ่งที่เรียนรู้มาจากหลายๆ เรื่องได้ถูกประกอบกันขึ้นแล้วตกผลึกเป็นองค์ความรู้

วิรุฬห์ นิลโมจน์ (๒๕๕๘, น. ๙-๕) ได้สังเคราะห์ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในทำนองเดียวกับที่**พัชรินทร์ สิริสุนทร (๒๕๕๒, น. ๖)** อธิบายความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าเป็นองค์ความรู้อันลุ่มลึกหรือการหยั่งรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการใช้ทักษะ ความชำนาญในการทำกิจกรรม การดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่มีสัมพันธ์ภาพอันแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนเป็นวิถีชีวิตเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และมีความหมายที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญาจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาลอยๆ แต่เป็น ผลของกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง รอบๆ ตัวภายในระบบนิเวศท้องถิ่นทั้งระบบนิเวศธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม สอดคล้องกับที่**รุ่งแก้วแดง (๒๕๔๖, น. ๔)** กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนในท้องถิ่นที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและยุคสมัย

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นวิถีชีวิต มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความหมายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่น

ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ประยุกต์ และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทย ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัยและเป็นภูมิปัญญาที่คนทั้งชาติใช้และปฏิบัติร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๔)

เสรี พงศ์พิศ (๒๕๓๖, น. ๓๓) ได้อธิบายความหมายของภูมิปัญญาไทยว่า เป็นองค์ความรู้ด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ประกอบกับแนวคิดวิเคราะห์ในการแก้ปัญหาต่างๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมตัวเป็นแนวความคิดในการแก้ปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเอง ที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต ขณะที่เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๓๗ อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑, น. ๑๕) ได้อธิบายคำว่า ภูมิปัญญาไทยว่าเป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคน ที่เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกัน และระหว่างกลุ่มชนหลายๆ ชชาติพันธุ์ รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ไขให้ดำรงอยู่ และสร้างสรรค์อารยธรรมได้อย่างดุษฎีภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินนี้มีได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศ แต่มีส่วนแลกเปลี่ยน เลือกรับ และปรับใช้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมจากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาไทยหมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยในด้านต่างๆ ที่เกิดจากการสะสม เลือกรับ และพัฒนาปรับปรุงอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับและได้รับการถ่ายทอดกันมาในสังคม เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันของผู้คนแต่ละยุคแต่ละสมัย

จากความหมายของภูมิปัญญา ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทยดังกล่าว มีลักษณะคล้ายกันคือมี ๒ มิติ ทั้งมิติที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นเรื่องของเทคนิควิธีการ เช่น วิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปรุงอาหาร ฯลฯ และมิติที่เป็นนามธรรมซึ่งเป็นเรื่องของปรัชญาการดำเนินชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์เลือกรับ สั่งเคราะห์ เพื่อพัฒนา ปรับปรุงและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เป็นองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติบริบทของสังคม และวัฒนธรรมชุมชน ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตเพียงแต่ระดับขององค์ความรู้ดังกล่าวมีความแตกต่างกัน ซึ่งมี ๒ ระดับคือ ๑) ระดับบุคคลหรือระดับท้องถิ่น ซึ่งนักวิชาการหลายคนมีความเห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งเดียวกันเนื่องจากอยู่ในระดับเดียวกัน และ ๒) ระดับชาติ ที่เป็นภูมิปัญญาไทย

๑.๓ ความหมายของสื่อพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้าน เป็นตัวกลางที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น ทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่คนในท้องถิ่นประพฤติปฏิบัติ กิจกรรมและวัตถุที่คนในท้องถิ่นพัฒนาหรือสร้างขึ้นตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีและปัจจัยสี่ สื่อพื้นบ้านที่แต่ละท้องถิ่นประพฤติ ปฏิบัติ และสร้างสรรค์ขึ้นในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมท้องถิ่นนั้นย่อมมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละท้องถิ่นในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคกลาง และภาคใต้ (บุญเลิศ ส่องสว่าง และลักขณา ศุภนะสิงห์, ๒๕๕๘, น. ๑๑-๕) สื่อพื้นบ้านได้มีนักวิชาการให้คำนิยามไว้ ดังนี้

ทิพย์เกสร บุญอำไพ และวาสนา ทวีกุลทรัพย์ (๒๕๕๓, น. ๑๕-๓๒) ให้ความหมายของสื่อพื้นบ้านว่า หมายถึง สื่อที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสะท้อนความคิดของบุคคลออกมาในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมได้แก่ วัตถุสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ได้คิดประดิษฐ์ขึ้นมาตามวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น และบรรพบุรุษได้สั่งสมประสบการณ์ถ่ายทอดความคิด และศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพิ่มความชำนาญใช้ประโยชน์กันต่อไป มาจนเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เช่น การทำร่มบ่อสร้าง จังหวัดเชียงใหม่ การ

ทอผ้าไหมที่บ้านเขา จังหวัดสุรินทร์ การทำเครื่องจักสานที่จังหวัดอ่างทอง การทำขามสังคโลกที่จังหวัดสุโขทัย การทำกระเป๋าย่านลิเกาที่จังหวัดนราธิวาส ฯลฯ นอกจากนี้วัตถุสิ่งของแล้ว ยังมีสื่อที่บ้านที่ได้ถ่ายทอดความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชน ได้ยึดถือปฏิบัติต่อๆ มา

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (๒๕๒๗, น. ๑๗, อ้างถึงใน ชัยยุทธ ถาวรานุรักษ์, ๒๕๖๐) อธิบายว่า สื่อพื้นบ้าน หมายถึง สิ่งของที่เป็นรูปธรรม กิจกรรมหรือรูปแบบของการกระทำ การประพจน์ปฏิบัติ สืบต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชิน เป็นประเพณีที่ครอบคลุมถึงเรื่องภาษา ท่าทาง การแต่งกาย สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องเล่น การเล่น ที่ประชาชนในสังคมหนึ่งกำหนดความหมายที่แน่นอนเอาไว้ให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน สอดคล้องกับที่สมควร

กวียะ (๒๕๒๙, น. ๘) กล่าวว่า สื่อพื้นบ้าน คือ วัฒนธรรมที่ได้รับการสร้างสรรค์และสั่งสมมาแต่อดีต กลายเป็นเครื่องมือที่รับส่งและเก็บข่าวสารที่เป็นสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ปรากฏให้เห็น ในรูปของคำพูด ข้อเขียน บทเพลง ดนตรี และการละเล่น หัตถกรรม สถาปัตยกรรม พิธีการความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือแม่กระทั่งชีวิต

สรุปได้ว่า สื่อพื้นบ้าน หมายถึง วัตถุสิ่งของที่มีในท้องถิ่นหรือที่คิดประดิษฐ์ขึ้นมาจากวัสดุเหลือใช้หรือวัสดุในท้องถิ่น รวมถึง ความประพจน์ การเล่น กิจกรรมหรือรูปแบบการกระทำที่สะท้อน ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิด ความเชื่อ ของบุคคลในท้องถิ่นและที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อมา จากบรรพบุรุษที่คนในชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติต่อๆ มา จนเป็นเอกลักษณ์ประจำแต่ละท้องถิ่น

๑.๔ การประเมินผลการใช้สื่อ แนวทางการดำเนินการประเมิน

การผลิตและของในการให้สื่อในการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีขั้นตอนประเมิน และจำเป็นในการตรวจสอบคุณภาพของสื่อซึ่ง กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๕ : ๒๑ -) ได้อธิบายหลักการและเหตุผลไว้ว่า การประเมินคุณภาพของสื่อที่บัญญัติไว้ตามมาตรา ๖๔ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒ ดังนี้ “วิธีจะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียนตำราเรียน หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีการศึกษา ประกอบกับตามความในมาตรา ๖๕ กล่าวว่า “ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผลิต และผู้ใช้ เทคโนโลยีการศึกษา การศึกษาเพื่อให้ความรู้ความสามารถ และทักษะในการผลิตรวมทั้งเทคโนโลยีที่เหมาะสมมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

รูปแบบการประเมิน

การประเมินสื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นควรดำเนินการประเมินในรูป คณะกรรมการ จำนวน ๓ - ๕ คน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายดังนี้

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่ประเมินซึ่งจะช่วยพิจารณาในด้านหลักวิชาของสื่อที่ประเมินถูกต้องเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

๒. ผู้มีประสบการณ์ในด้านการสอนหรือการนิเทศ ซึ่งจะช่วยตรวจในแง่เนื้อหาที่นำเสนอกิจกรรมการเรียนการสอน ภาษาที่ใช้เหมาะสมกับระดับชั้นหรือวัยของผู้เรียนมากน้อยเพียงใด

๓. มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรซึ่งจะเป็นผู้ที่ช่วยตรวจสอบพิจารณาว่าหนังสือเล่มนั้น มีความสอดคล้องกับหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำหรือไม่

ในกรณีที่ประเมินคุณภาพสื่อเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ องค์ประกอบของคณะประเมินควรมี นักเทคโนโลยีหรือผู้มีความรู้ในด้านการผลิตสื่อมัลติมีเดีย เพื่อช่วยตรวจสอบพิจารณาในองค์ประกอบ ด้านเทคนิคต่าง ๆ สำหรับโรงเรียนที่มีข้อจำกัดด้านบุคลากร โรงเรียนสามารถยืดหยุ่นในการ ดำเนินงาน ได้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดกับการเรียนการสอน

หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ที่จะกล่าวถึงเกณฑ์การประเมินในที่มี ๒ ประเภทคือ

๑. สื่อสิ่งพิมพ์
๒. สื่อเทคโนโลยีหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์

๑. การตรวจสอบประเมินคุณภาพสื่อสิ่งพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งได้แสดงหรือจำแนกหรือ เรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้ตัวหนังสือเป็นตัวเขียนหรือเป็นตัวพิมพ์เป็นสื่อเพื่อแสดง ความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายประเภท เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จุลสาร จดหมายเหตุ บันทึกรายงาน วิทยานิพนธ์ เป็นต้นสื่อสิ่งพิมพ์ที่จะนำเสนอเกณฑ์การประเมินคุณภาพส่วนใหญ่เป็นสื่อที่ใช้ในการเรียน การสอน ได้แก่ หนังสือเรียน และคู่มือครู ส่วนสื่อที่ นอกเหนือจากนี้ ครูผู้สอนอาจนำแนวทางจาก เกณฑ์ที่นำเสนอไปปรับใช้ได้

๑.๑ การประเมินคุณภาพหนังสือเรียน

กรมวิชาการได้จัดทำเกณฑ์ประเมินคุณภาพหนังสือเรียนเพื่อเป็นแนวทางในการ ตรวจสอบ พิจารณาคุณภาพหนังสือเรียนของสำนักพิมพ์เอกชน สาระสำคัญของการประเมินมี ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐาน เป็นข้อมูลเบื้องต้นของหนังสือเรียน ได้แก่ ชื่อหนังสือ ผู้แต่ง สำนักพิมพ์ ปที่พิมพ์ ราคาจำหน่าย เป็นต้น

ส่วนที่ ๒ รายการประเมิน เป็นส่วนสำคัญที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพ หนังสือเรียนซึ่งต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

๑. เนื้อหา พิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

- ๑) มีความสอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษา หรือไม่
- ๒) เนื้อหามีความถูกต้องตามหลักวิชา ทันสมัยเป็นที่ยอมรับในสาขาวิชา ไม่ควรมี ประเด็นโต้แย้งที่ทำให้ผู้เรียนสับสน
- ๓) เนื้อหาไม่ขัดต่อความมั่นคงความสงบเรียบร้อยของชาติและไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี
- ๔) เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น / ช่วงชั้น

๒. ภาษาที่ใช้

ภาษาที่ นำเสนอต้องถูกต้องชัดเจน สื่อความหมายอ่านเข้าใจง่าย ใช้ภาษาเหมาะสม กับวัยของผู้เรียน ใช้ศัพท์เฉพาะถูกต้อง

๓. กิจกรรมประกอบบทเรียน (ถ้ามี) พิจารณาในเรื่อง

- ๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน
- ๒) ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในบทเรียนและนำไปปฏิบัติได้
- ๓) ใช้คำสั่งหรือคำอธิบายชัดเจน ง่ายต่อการปฏิบัติตาม
- ๔) ใช้คำถามที่หลากหลาย และกระตุ้นความคิด
- ๕) สอดแทรกกิจกรรมไว้อย่างเหมาะสม

๔. ภาพ ตาราง แผนภูมิ (ถ้ามี) พิจารณาในเรื่อง

- ๑) ถูกต้อง ชัดเจนและเป็นปัจจุบัน
- ๒) มีความเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา
- ๓) มีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ
- ๔) ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนขึ้น

ส่วนที่ ๓ สรุปข้อคิดเห็นผลการประเมิน

เป็นส่วนที่ สรุปผลในเชิงคุณภาพของสื่อว่ามีคุณภาพอยู่ระดับใด ผ่านการประเมิน หรือไม่มีจุดเด่นหรือข้อบกพร่องอะไรบ้าง

๑.๒ การประเมินคุณภาพคู่มือครู สาระสำคัญของการประเมินมีดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานเป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นของคู่มือครู ซึ่งได้แก่ ชื่อหนังสือ ผู้แต่ง สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์

ส่วนที่ ๒ รายการประเมินเป็นส่วนสำคัญที่ใช้พิจารณาคุณภาพของคู่มือครู ซึ่งต้อง พิจารณาประเด็นต่อไปนี้

๑. จุดประสงค์ของบทเรียน
 - ๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร
 - ๒) สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน
๒. เนื้อหาที่ เพิ่มเติมหรือขยายความจากหนังสือเรียน
 - ๑) เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือเรียน
 - ๒) ถูกต้องตามหลักวิชา
 - ๓) ไม่ขัดต่อความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยของชาติ และศีลธรรมอันดี
๓. กิจกรรมการเรียนการสอน
 - ๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน
 - ๒) สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน
 - ๓) มีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ
๔. วิธีการและเครื่องมือประเมินผล
 - ๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน

๒) ถูกต้องตามหลักวิชา

๕. อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่ เสนอแนะ มีความเหมาะสม สอดคล้องกับกิจกรรมที่เสนอแนะหรือไม่

๖. แหล่งและหนังสือคนควาเพิ่มเติม มีความเหมาะสมหรือไม่

ส่วนที่ ๓ สรุปข้อคิดเห็นผลการประเมินเป็นส่วนที่ สรุปผลในเชิงคุณภาพ ของคู่มือครูว่า มีคุณภาพระดับใด ผ่านการประเมินหรือไม่ มีจุดเด่น หรือข้อบกพร่องอะไรบ้าง

๑.๒ การประเมินคุณภาพคู่มือครู สาระสำคัญของการประเมินมีดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานเป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นของคู่มือครู ซึ่งได้แก่ ชื่อ หนังสือ ผู้แต่ง สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์

ส่วนที่ ๒ รายการประเมินเป็นส่วนหนึ่งส่วนสำคัญที่ใช้พิจารณา คุณภาพของคู่มือ ครู ซึ่งต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

๑. จุดประสงค์ของบทเรียน

๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร

๒) สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน

๒. เนื้อหาที่ เพิ่มเติมหรือขยายความจากหนังสือเรียน

๑) เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือเรียน

๒) ถูกต้องตามหลักวิชา

๓) ไม่ขัดต่อความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยของชาติ และศีลธรรมอันดี

๓. กิจกรรมการเรียนการสอน

๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน

๒) สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน

๓) มีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ

๔. วิธีการและเครื่องมือประเมินผล

๑) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน

๒) ถูกต้องตามหลักวิชา

๕. อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่เสนอแนะมีความเหมาะสม สอดคล้องกับกิจกรรมที่เสนอแนะหรือไม่

๖. แหล่งและหนังสือคนควาเพิ่มเติม มีความเหมาะสมหรือไม่

ส่วนที่ ๓ สรุปข้อคิดเห็นผลการประเมินเป็นส่วนที่สรุปผลในเชิง คุณภาพของคู่มือครูว่ามีคุณภาพระดับใดผ่านการประเมินหรือไม่ มีจุดเด่น หรือข้อบกพร่องอะไรบ้าง อนึ่งการประเมินคุณภาพสื่อสิ่งพิมพ์นี้อาจนำองค์ประกอบภายนอกมารวมในการประเมินคุณภาพด้วย ได้ ซึ่งได้แก่ ปกหนังสือบรรยายวิชาชัดเจนหรือไม่ การออกแบบปกดึงดูดความสนใจขนาดตัวอักษร เหมาะสมกับผู้เรียนสารบัญไหรายละเอียดชัดเจนหรือไม่ เป็นต้น

๒. การประเมินคุณภาพสื่อเทคโนโลยีหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์

๒.๑ การประเมินคุณภาพสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

๒.๑.๑ ประเภทของสื่อ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted instruction หรือ CAI) สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเป็นสื่อการเรียนการสอนชนิดหนึ่งจุดประสงค์ในการผลิต สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อช่วยสอนแทนครู หรือสอนเสริมจากการสอนในชั้นเรียนปกติสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีวัตถุประสงค์ในการสร้างต่างกัน การ ออกแบบ จึงแตกต่างกันตามประเภทของสื่อ เช่น

๑) แบบสอนเนื้อหา (Tutorial) สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนประเภทนี้จะเน้นสาระสำคัญของเนื้อหา ความรู้เป็นหลักการถามตอบระหว่างบทเรียน จะคล้ายการเรียนการสอนในห้องเรียน ต้องอาศัยการจำลองบทบาทของครูผู้สอนมาไวหน่าจอ ซึ่งสร้างและออกแบบให้ดูยาก เพราะไม่สามารถสร้างโปรแกรมที่ เตรียมรับมือกับนักเรียนได้ทุกคำถาม โปรแกรมประเภทนี้ จะอธิบาย เนื้อหาที่ต้องการสอน แล้วตั้งคำถามให้ผู้เรียนตอบ พรอมทั้งต้องวิเคราะห์หาคำตอบเมื่อผู้เรียนตอบถูกให้เรียง เนื้อหาใหม่ ถาตอบผิดต้องกลับไปเรียนซ้ำ เป็นต้น สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนประเภทนี้บางโปรแกรม อาจมี Hypertext เพื่ออธิบายเนื้อหาเพิ่มเติม

๒) แบบฝึกทักษะหรือฝึกปฏิบัติ (Drill and Practice) สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนประเภทนี้ จะเน้นการฝึกทักษะ โดยเชื่อว่า การฝึกดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และทฤษฎีต่าง ๆ ที่ เรียนมาแล้วใช้ในการทำแบบฝึกหัด หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ จากบทเรียนที่ พบมากจะเป็นบทเรียนวิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาต่างประเทศ

๓) แบบสร้างสถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ ช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนในบางเนื้อหาที่เข้าใจยากเป็นนามธรรม ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น การอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างอะตอม การทำงานของเครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ หรืออาจเป็นการจำลองสถานการณ์ที่ เกิดขึ้นจริง เช่น จำลองสถานการณ์เลือกตั้งการทดลองทางวิทยาศาสตร์ นอกจากสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่ กล่าวมาแล้ว ยังมีสื่อคอมพิวเตอร์ช่วย สอนประเภทเกม การศึกษา (Instructional Games) สื่อประเภทนี้จะได้รับการออกแบบให้ใช้งาน มี ความสนุกสนาน พลมากในห้องตลาด แบบสาธิต (Demonstration) เป็นสื่อที่มุ่งเน้นเสนอ กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งมุ่ง ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นลำดับขั้นตอนแบบทดสอบความรู้ (Testing) แบบแก้ปัญหา (Problem Solving)

๒.๑.๒ หลักการของการผลิตสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน การออกแบบ บทเรียน คอมพิวเตอร์ ช่วยสอนนั้นควรประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ต่อไปนี้ แต่จะมีส่วนใดบ้างนั้น ขึ้นอยู่กับ ประเภทของสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

๒.๑.๓ เทคนิคการออกแบบสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

๑) การออกแบบการเรียนการสอน (Instructional Design) ซึ่ง ต้องอาศัยหลักการ เรียนการสอนทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ มาใช้ในการออกแบบ

๒) การออกแบบหน้าจอ (Screen Design) ซึ่งต้องพิจารณาองค์ ประกอบต่าง ๆ ที่ ปรากฏบนหน้าจอ ได้แก่

๒.๑) องค์ประกอบด้านข้อความ พิจารณาที่ขนาด ตัวอักษร ความหนาแน่น สี ตำแหน่ง ความสัมพันธ์ ความเหมาะสมกับผู้เรียน วิธีการนำเสนอ

๒.๒) องค์ประกอบด้านภาพและกราฟิกพิจารณาคุณภาพ และการควบคุมตำแหน่ง การนำเสนอ ความเหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน

๒.๓) องค์ประกอบด้านเสียง พิจารณาคุณภาพและความเหมาะสมของเสียง ประกอบเสียงบรรยาย เสียงดนตรี

๒.๔) องค์ประกอบด้านการควบคุมหน้าจอ พิจารณาการ ออกแบบปุ่มควบคุม หน้าจอและกำหนดเส้นทางเดินของบทเรียน

๒.๑.๔ เกณฑ์การตรวจประเมินสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน กรมวิชาการได้จัดทำ เกณฑ์การ ตรวจประเมินคุณภาพสื่อมัลติมีเดียเพื่อการศึกษา ประเภทคอมพิวเตอร์ช่วยสอนชั้นโดย เชิง ผู้ทรงคุณวุฒิมา รวมเป็นกรรมการจัดทำเกณฑ์และกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความเห็นชอบใน เกณฑ์ ดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว ซึ่งกรมวิชาการได้ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพสื่อของสำนักพิมพ์ เอกชน ที่ ส่งเข้ารับการตรวจประเมินเพื่อขอเครื่องหมายรับรองคุณภาพ สารสำคัญของเกณฑ์การ ตรวจ ประเมินคุณภาพ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมี ๓ ส่วนดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐาน เป็นส่วนที่ใหญ่ผู้ประเมินกรอกรายละเอียดข้อมูลเบื้องต้น และภาพรวมของสื่อใช้ สื่อวิชา ใช้สอนประกอบวิชาอะไร ระดับใด ลักษณะของสื่อที่ใช้กับบทเรียน เก็บใน CD-ROM หรือ Diskette เนื้อหาสาระของสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ผลิตขึ้นตามหลักสูตรหรือ อิงหลักสูตร เอกสารประกอบมีอะไรบ้าง เช่น คู่มือการใช้โปรแกรม คู่มือประกอบการเรียน การสอน อุปกรณ์การนำเสนอบทเรียนมีอะไรบ้าง เช่น ไมโครโฟน หูฟัง ระบบคอมพิวเตอร์ที่จำเป็น ต้องใช้กับ คอมพิวเตอร์รุ่นใด มี RAM ขนาดเท่าใด ข้อหาโดยย่อของบทเรียนลักษณะเด่นของบทเรียน องค์ประกอบทั่วไปโดยพิจารณาความยาก-ง่ายในการติดตั้งโปรแกรมความเหมาะสมกับฮาร์ดแวร์ใน ปัจจุบัน ฯลฯ

ส่วนที่ ๒ รายการประเมินคุณภาพ เป็นส่วนสำคัญที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจ ประเมินสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนซึ่งต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

๑. ส่วนนำของบทเรียน เราความสนใจ ให้ข้อมูลพื้นฐานที่ จำเป็น เช่น วัตถุประสงค์ของบทเรียน เมนูหลัก ส่วนช่วยเหลือ เป็นต้น

๒. เนื้อหาของบทเรียน

๒.๑ โครงสร้างของเนื้อหาชัดเจนมีความกว้างความลึกเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ ใหม่

๒.๒ มีความถูกต้องตามหลักวิชา

๒.๓ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะนำเสนอ

๒.๔ สอดคล้องกับการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง

๒.๕ ความยากง่ายเหมาะสมต่อผู้เรียน

๒.๖ ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติและคุณธรรม จริยธรรม

๓. การใช้ภาษา ใช้ภาษาถูกต้อง เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน สื่อความหมาย ได้ชัดเจน เหมาะสม กับผู้เรียน

๔. การออกแบบระบบการเรียนการสอน

- ๔.๑ ออกแบบด้วยระบบตรรกะที่ดี เนื้อหาที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง
- ๔.๒ ส่งเสริมพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
- ๔.๓ มีความยืดหยุ่น สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ควบคุมลำดับเนื้อหา ลำดับการเรียนและแบบฝึกได้
- ๔.๔ ความยาวของการนำเสนอแต่ละหน่วย / ตอนเหมาะสม
- ๔.๕ กลยุทธ์ในการถ่ายทอดเนื้อหาน่าสนใจ
- ๔.๖ มีกลยุทธ์การประเมินผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม มีความหลากหลายและปริมาณเพียงพอที่สามารถตรวจสอบความเข้าใจบทเรียนด้วยตนเองได้

๕. ส่วนประกอบด้านมัลติมีเดีย

- ๕.๑ ออกแบบหน้าจอเหมาะสมต่อการใช้สัดส่วนเหมาะสม สวยงาม
- ๕.๒ ลักษณะของขนาด สี ตัวอักษร ชัดเจน สวยงาม อ่านง่าย เหมาะสมกับระดับผู้เรียน
- ๕.๓ ภาพกราฟิกเหมาะสม ชัดเจน สอดคล้องกับเนื้อหา และมีความสวยงาม มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ และสร้างภาพ
- ๕.๔ คุณภาพการใช้เสียงดนตรีประกอบบทเรียน เหมาะสม ชัดเจน น่าสนใจ ชวนคิด น่าติดตาม

๖. การออกแบบปฏิสัมพันธ์

- ๖.๑ ออกแบบปฏิสัมพันธ์ให้โปรแกรมใช้งาน สะดวก โต้ตอบกับผู้เรียนอย่าง สม่่าเสมอ การควบคุมเส้นทางการเดินบทเรียน (Navigation) ชัดเจน ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และสามารถย้อนกลับไปยังจุดต่าง ๆ ได้ง่าย รูปแบบปฏิสัมพันธ์ เช่น การพิมพ์การใช้เมาส์เหมาะสม มี การควบคุมทิศทางความรวดเร็วของบทเรียน
- ๖.๒ การให้ผลป้อนกลับเสริมแรงหรือให้ความช่วยเหลือเหมาะสมตามความจำเป็น

ส่วนที่ ๓ สรุปข้อคิดเห็นการตรวจประเมิน เป็นส่วนที่ สรุปผลการพิจารณาในเชิงคุณภาพของสื่อฯ ว่าจะผ่านการตรวจประเมินหรือไม่ นอกจากนี้ยังเป็นส่วนที่ ผู้ประเมินสามารถระบุข้อดี ข้อเสีย เพื่อเป็นข้อสังเกตสำหรับผู้ใช้และข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงและพัฒนาสื่อ

ตัวอย่างแบบประเมินผลการเรียนสำเร็จรูปสำหรับผู้มีประสบการณ์

ตัวอย่าง					
แบบประเมินผลการเรียนสำเร็จรูปสำหรับผู้มีประสบการณ์					
กลุ่ม.....		ชั้น.....			
เรื่อง.....					
คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างตรงกับความคิดเห็นของท่าน ซึ่งมี ๕ ระดับคือ					
เหมาะสมมากที่สุด	ให้	๕	คะแนน		
เหมาะสมมาก	ให้	๔	คะแนน		
เหมาะสมปานกลาง	ให้	๓	คะแนน		
เหมาะสมน้อย	ให้	๒	คะแนน		
เหมาะสมน้อยที่สุด	ให้	๑	คะแนน		
ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	๕	๔	๓	๒	๑
๑. ขนาดรูปเล่ม					
๒. รูปแบบ					
๓. เนื้อหา					
๔. จุดประสงค์การเรียนรู้					
๕. ภาษาที่ใช้					
๖. ความสอดคล้องกับหลักสูตร					
๗. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน					
๘. คุณภาพของบทเรียนสำเร็จรูป					

ภาพที่ ๒ ตัวอย่างแบบประเมินผลการเรียนสำเร็จรูปสำหรับผู้มีประสบการณ์

๑.๕ ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นที่รู้จักในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกา และเอเชีย ในชื่อว่า การเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service Learning : SL) เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนา ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความต้องการของชุมชน (Flecky, ๒๐๑๑ : ๒)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ เนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จาก การลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่ม คนในชุมชน เช่นการไปศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การทำมาหากิน หัตถกรรม การศึกษา

พยาบาลแบบพื้นบ้านจากบุคคล และองค์กรในชุมชนนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ใช้ การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตาม หลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้าน ความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะ ที่จำเป็นในศตวรรษ ๒๑ มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบใน ฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ชุมชนและ ผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งโดยการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่ กำหนดโดยชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, ๒๕๕๗; กล้า ทองขาว, ๒๕๖๑ : ๓);

ฐานรากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีฐานรากมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) โดยมีเงื่อนไขการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาสร้างความหมายใน การเรียนรู้ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผล โดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่หรือการเรียนรู้ที่ตนเอง กระบวนการเรียนรู้จึงมักเป็น ลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ ๕ ประการ ดังนี้ (สุมาลี ชัยเจริญ, ๒๕๕๗ : ๓๗๕ - ๓๗๘)

๑. สถานการณ์ปัญหา (Problem Based) มาจากพื้นฐานของ Cognitive Constructivism ของเพียเจต์ ที่เชื่อว่า ถ้าผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา หรือที่เรียกว่า เกิดการ เสียสมดุลทางปัญญา ผู้เรียนต้องพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญาหรือสกีมา (Schema) ให้เข้าสู่ ภาวะสมดุล โดยการดูดซึมหรือการปรับโครงสร้างทางปัญญาสามารถที่จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้ หรือเกิดการเรียนรู้ที่ตนเองภายใต้สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น สถานการณ์ปัญหาจะเป็น เสมือนประตูที่นำผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหา

๒. แหล่งเรียนรู้ (Resource) เป็นที่รวบรวมข้อมูลเนื้อหาสารสนเทศที่ผู้เรียนใช้ในการ แก้ปัญหาในสถานการณ์ เช่น ชุมชนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่ง สารสนเทศ เป็นต้น

๓. ฐานการช่วยเหลือ (Scaffolding) ซึ่งจะสนับสนุนผู้เรียนในการแก้ปัญหาหรือการเรียนรู้ ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจการเรียนรู้ให้สำเร็จด้วยตัวเองได้ หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ ความพยายามในการเรียนรู้ โดยอาจเป็นคำแนะนำ แนวทาง ตลอดจนกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา หรือปฏิบัติภารกิจการเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการคิด เป็นต้น

๔. การโค้ช (Coaching) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ โดย เปลี่ยนบทบาทของครูจากหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้หรือบอกความรู้มาเป็น “ผู้ชี้แนะ” ที่ต้องให้ ความช่วยเหลือและคำแนะนำแก่ผู้เรียน ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา หรือการให้รู้คิด และการสร้างปัญญา

๕. การร่วมมือกันแก้ปัญหา (Collaboration) เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นเพื่อขยายมุมมองให้แก่ตนเอง การร่วมมือกันแก้ปัญหาจะสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการคิดไตร่ตรอง เป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งผู้เรียน ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ ได้สนทนา แสดงความคิดเห็นของตนเองกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นส่วนสำคัญในการป้องกันและปรับมนมิตที่คลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่เรียนรู้

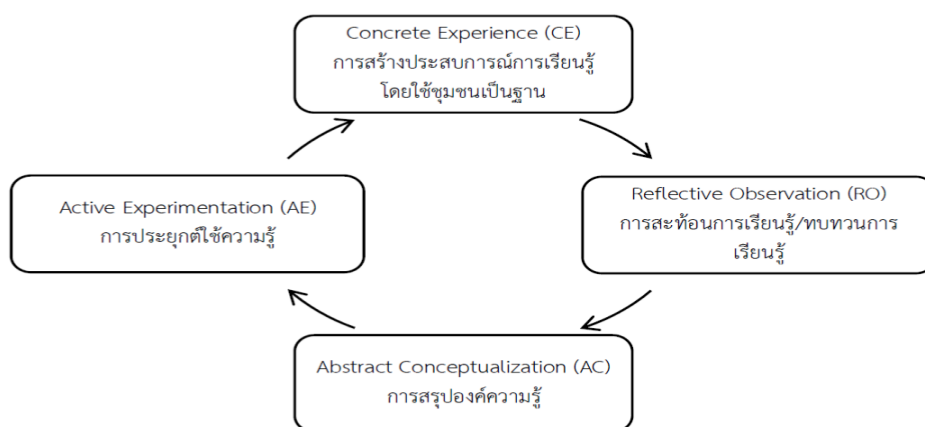
นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังอยู่ภายใต้ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์(Experiential Learning Theory) โดย David Kolb กำหนดไว้ ๔ ขั้นตอน คือ (Bedri and Dowling,๒๐๑๗ : ๔)

๑. การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience : CE) Kolb เชื่อว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้สัมผัส “ธรรมชาติที่แท้จริงขององค์ความรู้นั้น” เช่น การเรียนการสอนในห้องเรียน การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การอ่านหนังสือ การทดลอง การพูดคุยและการประชุม เป็นต้น

๒. การสะท้อนการเรียนรู้/ทบทวนการเรียนรู้ (Reflective Observation : RO) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะมีการสะท้อนคิด (Reflection) กระบวนการเรียนรู้จะต้องมีการจัดสรรเวลาให้ขั้นตอนนี้อย่างเหมาะสมเนื่องจากเป็นธรรมชาติของผู้เรียนที่จะต้องมีการสะท้อนคิดอยู่ตลอดเวลา เช่น การเขียนสรุปสิ่งที่เรียนรู้การบันทึกการเรียนรู้ การทำการบ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน (Dialogue/Discussion)

๓. การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization : AC) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจัดวางองค์ความรู้ใหม่ผสมผสานกับองค์ความรู้เก่าด้วยตนเอง เช่น การเขียนแผนภาพมโนทัศน์ (Mind Mapping) การสรุปการเรียนรู้ออกมาเป็นรูปแบบหรือกรอบความคิด การนำเสนอผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

๔. การประยุกต์ใช้ความรู้ (Active Experimentation : AE) ผู้เรียนจะลงมือปฏิบัติอีกครั้งเพื่อพิสูจน์การเรียนรู้ของตนเองว่าเข้าใจได้ถูกต้องหรือไม่ เพื่อรวบรวมสิ่งที่เรียนรู้ที่ถูกต้องหรือสิ่งที่ควรปรับปรุงสำหรับดำเนินการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ ๑ ต่อไป ดังภาพ

ภาพที่ ๓ ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb
(ปรับปรุงจาก Bedri, Frein and Dowling,๒๐๑๗ : ๔)

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีหลายรูปแบบ เป็นการผสมผสานทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติซึ่ง Melaville, Berg and Blank (๒๐๑๕ : ๓๖ - ๔๕) ได้สรุปกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ ๖ กลยุทธ์ ดังนี้

๑. การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ (Academically Based Community Service : ABCS) จะเชื่อมต่อภารกิจด้านการศึกษาของสถานศึกษากับชุมชนที่ล้อมรอบ ทั้งสถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียนของรัฐจะถูกออกแบบมาเพื่อมุ่งเน้นในการฟื้นฟูชุมชน หลักการสำคัญของการให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ คือการร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย โดยการให้บริการแก่ชุมชนรูปแบบนี้เริ่มต้นจากความต้องการของชุมชน กระบวนการเรียนรู้การวิจัย และการดำเนินการต่าง ๆ ในวันที่มีการเรียนการสอนตามปกติและหลังเลิกเรียน

๒. การศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic Education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความเป็นพลเมืองที่มีพลังและรับผิดชอบ สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีความสำคัญต่อประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มีหลักการสำคัญคือ

- ๑) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในบทบาทของพลเมืองอย่างชัดเจน
- ๒) สะท้อนถึงเจตนาและความพยายามมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ของความเป็นพลเมือง
- ๓) ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนและการมีส่วนร่วมของประชาชน
- ๔) เน้นแนวคิดที่จำเป็นต่อระบอบประชาธิปไตย
- ๕) ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวความคิดประชาธิปไตยกับชีวิตของตนเอง

๓. การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Education) เป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับโลกธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยใช้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเอง กลยุทธ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นหลักแต่จะใช้สิ่งแวดล้อมสร้างความสนใจของผู้เรียนก่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ จะต้องสอนแนวคิดทางนิเวศวิทยาที่สำคัญและความสัมพันธ์ในระบบนิเวศเสริมสร้างความรู้ที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวก ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการสืบเสาะ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

๔. การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” จะใช้ประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นบริบทในการเรียนรู้ การทำงานของผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจของสมาชิกชุมชน โดยชุมชนทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและให้ความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อทำให้ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ การทำงานและการใช้ชีวิตที่ดี โดยชุมชนมี

บทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียน มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และคนในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

๕. การเรียนรู้โดยการบริการ (Service Learning) เป็นการบูรณาการระหว่างการให้บริการชุมชนกับการศึกษาเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อประชาสังคมและชุมชน กิจกรรมการให้บริการที่ผู้เรียนกำหนดขึ้นต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน และเชื่อมโยงกับเป้าหมายของการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยมีหลักการสำคัญคือ

๑) เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีเป้าหมายด้านความรู้ความสามารถ ทักษะที่ชัดเจน

๒) การบริการตอบสนองความต้องการของชุมชนที่แท้จริง มีช่วงเวลาการปฏิบัติอย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและชุมชน

๓) มีการร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากโดยผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมีส่วนร่วมในการวางแผนการให้บริการ และทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน

๔) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ และดำเนินการในตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย

๕) การสะท้อนคิดซึ่งเกิดขึ้นก่อน ระหว่าง และหลังการเรียนรู้ และ ๖) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อวัดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตน

๖. การเรียนรู้โดยการใช้การทำงานเป็นฐาน (Work-Based Learning) เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนใช้เวลากับผู้ที่มีประสบการณ์ เพื่อขอคำปรึกษา หรือการให้ข้อมูลเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ และซึมซับแบบอย่างที่ดีจากผู้มีประสบการณ์

อย่างไรก็ตามการแบ่งกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นไม่อาจแบ่งกันอย่างชัดเจนตายตัวขึ้นอยู่กับบริบทและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมหรือโครงการที่เฉพาะเจาะจง เช่น การนำผู้เรียนศึกษาแหล่งเรียนรู้ การบริการสังคม และการวิจัยชุมชน (Community-Based Research) บางครั้งอาจใช้สลับกันหรือร่วมกันกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นร่มใหญ่ของการบริการสังคมและการวิจัยชุมชน ดังนั้นการนำไปใช้จะต้องระบุงลยุทธ์และเป้าหมายการจัดการเรียนรู้อย่างชัดเจน อนึ่งการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังมีเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยชุมชนให้การส่งเสริม สนับสนุนและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ผู้เรียนลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ฝึกการคิดและการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริงที่พบในชุมชน และมีการยืดหยุ่นเวลา ในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมนอกห้องเรียน (ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์, ๒๕๕๗ : ง) นอกจากนี้ ข้อค้นพบของ มณฑล จันทน์แจ่มใส (๒๕๕๘ : ๑๔๓) ยังพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานนั้นประกอบไปด้วย การสร้างเครือข่ายทางการศึกษา (Partnership) กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่าย (Procession) และการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและผู้เรียน (Public Participation)

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

มีงานวิจัยหลายเรื่องที่น่าเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้อย่างใกล้เคียงกัน ดังตารางที่ ๑

ดิษยุทธ์ บัวจุม, อังศิรินทร์ อินทรกาแหง, พรรณีบุญประกอบ และ คนอื่น ๆ (๒๐๑๔ : ๖๕)	ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (๒๕๕๗ : ๗๘)	ประยูร บุญใช้ และ ภูมิ พงศ์จอมหงส์พิพัฒน์ (๒๕๕๘ : ๔๔)	Bedri, Frein and Dowling (๒๐๑๗ : ๘๒)
๑) ศึกษาศักยภาพของชุมชน ๒) กระตุ้นบุคคลในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนตระหนัก และมีพลังอำนาจในการจัดการศึกษาร่วมกัน ๓) ศึกษาความต้องการพัฒนาด้านอาชีพในท้องถิ่นของนักเรียน ๔) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น๕) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง ๖) จัดโครงการเสริมการเรียนรู้ ๗) ประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง	๑) ชั้นเตรียมความพร้อม ๒) ชั้นกลยุทธ์การเรียนรู้ ๓) ชั้นสู่ผลสะท้อนคิด ๔) ชั้นประเมินประสิทธิผล	๑) ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร ๒) วิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ๓) กำหนดรูปแบบ วิธีการบูรณาการ ๔)ออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน ๕)ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ๖)ดำเนินการจัดการเรียนรู้ ๗) ประเมินผลการเรียนรู้	๑) ชั้นเตรียมการและวางแผน ๒) ชั้นดำเนินการ ๓) ชั้นประเมินผล ๔) ชั้นสรุปผล

จากตารางสังเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้ ๓ ขั้นตอน คือขั้นวางแผน/เตรียมการ ขั้นดำเนินการ และขั้นประเมินผล

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ภาพที่ ๔ กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

แนวทางการวัดและประเมินผล

แนวทางการวัดและประเมินผลจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน Ash and Clayton (๒๐๐๔ :๑๓๗) ได้แบ่งวัตถุประสงค์การประเมินผลเป็น ๓ หมวดหมู่ ได้แก่ ด้านความรู้ สมรรถนะ/คุณลักษณะที่มุ่งเน้นการคิดเชิงวิพากษ์ และความเป็นพลเมือง ในขณะที่ Steinke and Fitch (๒๐๐๗ : ๑๑๕) แบ่งการประเมินโดยใช้ ผลการเรียนรู้ ๒ หมวดหมู่ คือ ผลลัพธ์ด้านความรู้ ความเข้าใจ (เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ และการพัฒนาด้านสติปัญญา) และคุณลักษณะทักษะของผู้เรียน (เช่น การมีส่วนร่วม ความเป็นพลเมือง และการพัฒนาด้านจริยธรรม) ในขณะที่ Bednar and Simpson (๒๐๑๓ : ๑๙) กำหนดประเด็นในการวัดและประเมินผล ๔ เรื่องคือ ๑) ข้อมูลผู้เรียนโดยละเอียด ๒) มุมมองของผู้เรียนเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ๓) ทักษะของผู้เรียนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน และ ๔) การสะท้อนความเห็นส่วนตัว โดย Bedri, Frein and Dowling (๒๐๑๗ : ๑๓-๑๖) ได้เสนอแนะเครื่องมือและวิธีการที่ใช้ ประกอบด้วย

๑. การประเมินการเขียน (Written assessment) การเขียนบันทึกสะท้อนคิด (Reflection Journal) เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียน ตรวจสอบประสบการณ์ของตนในด้านผลการเรียนรู้ตามหลักสูตร ทักษะส่วนบุคคล และการมีส่วนร่วม กับชุมชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

๒. การนำเสนอด้วยปากเปล่า (Oral assessment) เป็นการประเมินเพื่อสังเกตผู้เรียนในการ นำเสนอความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ได้เรียนรู้ รวมถึงการประเมินความเข้าใจและทักษะการนำเสนอของ ผู้เรียนในระหว่างการนำเสนอ ผู้สอนสามารถให้ข้อเสนอแนะในทันทีเมื่อพบว่าผู้เรียนมีความเข้าใจที่ คลาดเคลื่อนพร้อมทั้งเติมเต็มความรู้ให้กับผู้เรียนด้วย

๓. การใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Research scales) สำหรับประเมินทักษะ ต่าง ๆ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ปัญหา เป็นต้นแนวทางการประเมินดังกล่าว ข้างต้น เป็นการประเมินตามสภาพจริง โดยครู ชุมชน และนักเรียนประเมินร่วมกัน ใช้วิธีการและ เครื่องมือที่หลากหลาย ซึ่งจะสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุม

๑.๖ แนวคิดสุขภาวะ

สุขภาวะ หมายถึง ภาวะที่บุคคลสามารถแสดงออกได้เหมาะสมตามบทบาททาง สังคม สามารถทำงานได้ตามบทบาทอย่างเต็มประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวกับสถานการณ์และ สิ่งแวดล้อมได้ เป็นภาวะที่แต่ละบุคคลรับรู้ต่อสภาวะการณที่เป็นอยู่ รู้สึกมีความสุข ไม่ว่าจะความสุขนั้น จะเกิดจากความสุขภายนอกหรือความสุขภายใน มีคุณภาพชีวิต มองโลกในแง่ดี มีความพึงพอใจต่อ การดำเนินชีวิต มีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์ ปัญญา สังคมและสิ่งแวดล้อม

ประเวศ วะสี กล่าวว่าสุขภาวะ คือ ภาวะที่เป็นสุข มีความสมบูรณ์ทางกาย จิตใจ อารมณ์ ปัญญา สังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น ร่างกายแข็งแรง มีสติ มีสังคมที่สันติ มีปัญญารอบรู้เท่าทัน เป็นต้น

ทวีชัย เชษฐเนิน และปิยธิดา คูหิรัญญรัตน์ กล่าวว่า สุขภาวะ คือ การพิจารณาถึง วัตถุประสงค์และจิตใจเป็นสำคัญ การที่บุคคลมีความคิดเชิงบวก ในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และ สิ่งแวดล้อม อย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้

บัวพันธ์ พรหมพักพิง กล่าวว่า สุขภาวะ คือ ภาวะที่เกิดจากความพึงพอใจต่อการดำเนินชีวิตและภาวะที่เกิดจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดี เช่น การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม เป็นต้น

รักชนก ชูพิชัย กล่าวว่า สุขภาวะ คือ การรับรู้ต่อสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ของแต่ละบุคคล มีความพึงพอใจและความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ การแสดงออกด้วยความยินดี การบรรลุถึงอุดมคติแห่งตน และเกิดเป็นลักษณะประจำตัวของบุคคลนั้น

สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ๑๐ กล่าวว่า สุขภาวะ หมายถึง การมีสุขภาพที่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความรู้และหน้าที่การงานที่เหมาะสม มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ภาครัฐมีระบบบริหารจัดการที่ดี

สรุปได้ว่า สุขภาวะ หมายถึง ภาวะที่บุคคลสามารถแสดงออกได้เหมาะสมตามบทบาททางสังคม สามารถทำงานได้ตามบทบาทอย่างเต็มประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมได้ เป็นภาวะที่แต่ละบุคคลรับรู้ต่อสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ รู้สึกมีความสุข หมายความว่าความสุขนั้นจะเกิดจากความสุขภายนอกหรือความสุขภายใน มีคุณภาพชีวิต มองโลกในแง่ดี มีความพึงพอใจต่อการดำเนินชีวิต มีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์ ปัญญา สังคมและสิ่งแวดล้อม

สุขภาวะที่ดี จะส่งผลต่อตัวผู้สูงอายุเอง และมีผลต่อการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ทั้งนี้ การได้ศึกษาแนวคิด และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะของผู้สูงอายุ เป็นความรู้ขั้นพื้นฐานในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อประโยชน์ในการสร้างนโยบายหรือแนวทางรับมือสังคมผู้สูงอายุที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต และมีความสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งจำเป็นต้องวางแผนตั้งแต่เนิ่นๆ อีกทั้งเป็นแนวทางให้บุคคลที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานต่างๆ เช่น บุคลากรสาธารณสุข และบุคลากรในภาคส่วนอื่นๆที่ต้องดูแลผู้สูงอายุ นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุให้ถูกทาง และอาจนำไปแก้ไขในส่วนที่บกพร่อง รวมทั้งป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ทำให้สังคมมีผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม ในฐานะผู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน

๑.๗ แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ความหมายของผู้สูงอายุ

คำที่ใช้เรียกบุคคลว่า คนชราหรือผู้สูงอายุนั้น โดยทั่วไปเป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลที่มีอายุ มากผมขาว หน้าตาเหี่ยวแห้ง การเคลื่อนไหวเชื่องช้า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๗) ให้ความหมายคำว่าชราว่า แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมเพราะ ก่อให้เกิดความหดหู่ใจ และความถดถอยสิ้นหวัง ทั้งนี้ จากผลการประชุมของคณะผู้อาวุโส โดย พล.ต.ต.หลวงอรรถสิทธิสุนทร เป็นประธาน ได้กำหนดคำให้เรียกว่า ผู้สูงอายุแทน ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๑๒ เป็นต้นมา ซึ่งคำนี้ให้ความหมายที่ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่ชราภาพว่าเป็นผู้สูงทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ และประสบการณ์

สุรกุล เจนอบรม (๒๕๔๑, หน้า ๖ - ๗) ได้กำหนดการเป็นบุคคลสูงอายุว่า บุคคลผู้จะเข้าข่ายเป็นผู้สูงอายุ มีเกณฑ์ในการพิจารณาแตกต่างกันโดยกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุไว้ ๔ ลักษณะดังนี้

๑. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากอายุจริงที่ปรากฏ (Chronological Aging) จากจำนวนปี หรืออายุที่ปรากฏจริงตามปฏิทินโดยไม่นำเอาปัจจัยอื่นมาร่วมพิจารณาด้วย

๒. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย (Physiological Aging หรือ Biological Aging) กระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้จะเพิ่มขึ้นตามอายุขัยในแต่ละปี

๓. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ (Psychological Aging) จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ สติปัญญา การรับรู้และเรียนรู้ที่ถดถอยลง

๔. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากบทบาททางสังคม (Sociological Aging) จากบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคล ตลอดจนความรับผิดชอบในการทำงานลดลง

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (๒๕๔๔, หน้า ๑๐ - ๑๑) ได้เสนอข้อคิดเห็น ของ บาร์โร และสมิธ (Barrow & Smith, ๑๙๘๑, p. ๓๒) ว่าเป็นการยากที่จะกำหนดว่าผู้ใดชราภาพหรือสูงอายุ แต่สามารถพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

๑. ประเพณีนิยม (Tradition) เป็นการกำหนดผู้สูงอายุ โดยยึดตามเกณฑ์อายุที่ออกจากราชการ เช่น ประเทศไทยกำหนดอายุวัยเกษียณอายุ เมื่ออายุครบ ๖๐ ปีแต่ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดอายุ ๖๕ ปี เป็นต้น

๒. การปฏิบัติหน้าที่ทางร่างกาย (Body Functioning) เป็นการกำหนดโดยยึดตามเกณฑ์ทางสรีรวิทยาหรือทางกายภาพ บุคคลจะมีการเสื่อมสลายทางสรีรวิทยาที่แตกต่างกันในวัยสูงอายุอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย จะทำงานน้อยลงซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบุคคล บางคนอายุ ๕๐ ปี ฟันอาจจะหลุดทั้งปากแต่บางคนอายุถึง ๘๐ ปี ฟันจึงจะเริ่มหลุด เป็นต้น

๓. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านจิตใจ (Mental Functioning) เป็นการกำหนดตามเกณฑ์ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ การจำ การเรียนรู้ และความเสื่อมทางด้านจิตใจ สิ่งที่พบมากที่สุดสำหรับผู้สูงอายุคือ ความจำเริ่มเสื่อม ขาดแรงจูงใจซึ่งไม่ได้หมายความว่าบุคคลผู้สูงอายุทุกคนจะมีสภาพเช่นนี้

๔. ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self - Concept) เป็นการกำหนดโดยยึดความคิดที่ผู้สูงอายุมองตนเอง เพราะโดยปกติผู้สูงอายุมักจะเกิดความคิดว่า “ตนเองแก่ อายุมากแล้ว” และส่งผลต่อบุคลิกภาพทางกาย ความรู้สึกทางด้านจิตใจ และการดำเนินชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามแนวความคิดที่ผู้สูงอายุนั้น ๆ ได้กำหนดขึ้น

๕. ความสามารถในการประกอบอาชีพ (Occupation) เป็นการกำหนดโดยยึดความสามารถในการประกอบอาชีพ โดยใช้แนวความคิด จากการเสื่อมถอยของสภาพทางร่างกายและจิตใจ คนทั่วไปจึงกำหนดว่า วัยสูงอายุเป็นวัยที่ต้องพักผ่อน หยุดการประกอบอาชีพ ดังนั้นบุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงหมายถึงบุคคลที่มีวัยเกินกว่าวัยที่จะอยู่ในกำลังแรงงาน

๖. ความกดดันทางอารมณ์และความเจ็บป่วย (Coping with Stress and Illness) เป็นการกำหนดโดยยึดตามสภาพร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุจะเผชิญกับสภาพโรคร้ายไข้เจ็บอยู่เสมอ เพราะสภาพทางร่างกายและอวัยวะต่าง ๆ เริ่มเสื่อมลง นอกจากนั้น ยังอาจเผชิญกับปัญหาทางด้านสังคมอื่น ๆ ทำให้เกิดความกดดันทางอารมณ์เพิ่มขึ้นอีก ส่วนมากมักพบกับผู้มีอายุระหว่าง ๖๐ - ๖๕ ปีขึ้นไป

๑.๘ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะของผู้สูงอายุ

มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะต่างๆมากมาย โดยแนวคิดที่ได้รับการยอมรับแพร่หลาย ได้แก่ สุขภาวะตามแนวคิดของออตม์ส์ สุขภาวะตามแนวคิดของไมเยอร์ สุขภาวะแบบองค์รวมแนวพุทธพระพรหมคุณาภรณ์ สุขภาวะตามมุมมองแบบเฮนดริกส์และยูโดโมนิกส์ และแนวคิดของโรฟท์ที่กล่าวถึงสุขภาวะของผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ออตม์ส์ ได้อธิบายถึงโมเดลสุขภาวะว่าด้านบนของกรวยเป็นภาวะที่มีสุขภาพดี หรือมีสุขภาวะ ด้านล่างของกรวยเป็นภาวะความเจ็บป่วย เมื่อสุขภาวะในด้านใดด้านหนึ่งมีการพัฒนาจะส่งผลให้สุขภาวะในด้านอื่นๆพัฒนาด้วย สุขภาวะด้านต่างๆ ๖ ด้านเชื่อมโยงกัน (ภาพประกอบ ๑) มีรายละเอียดดังนี้

๑. สุขภาวะด้านร่างกาย (Physical) หมายถึงการรับรู้ของบุคคล ว่าตนเองมีสุขภาพที่แข็งแรง มีความคาดหวังที่ดีต่อสุขภาพกาย และมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารอย่างเหมาะสม ไม่เจ็บป่วยทางกาย เป็นต้น

๒. สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ (Spiritual) หมายถึง การรับรู้ในแง่บวกของความหมายและความต้องการของชีวิต การมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มีความเชื่อ มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ การนับถือศาสนา มีการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง

๓. สุขภาวะด้านปัญญาและการรู้คิด (Intellectual) หมายถึง มีกระบวนการทางปัญญาที่เหมาะสม เช่น ความคิดที่เป็นเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

๔. สุขภาวะด้านสังคม (Social) หมายถึง การรับรู้ถึงการสนับสนุนจากเพื่อนหรือครอบครัวในยามจำเป็น การตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น รับรู้ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นผู้ให้การสนับสนุนที่มีคุณค่า การช่วยเหลือและเข้าใจซึ่งกันและกัน

๕. สุขภาวะด้านอารมณ์ (Emotional) หมายถึง การมีอารมณ์ที่มั่นคง มีความนับถือและเคารพตนเอง สามารถตระหนักและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น และมีการจัดการอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

๖. สุขภาวะด้านจิตใจ (Psychological) หมายถึง การรับรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประสบการณ์เชิงบวกในสถานการณ์ต่างๆของชีวิต เชื่อในความสามารถของตนเอง มองโลกในแง่ดี และมีความหวัง

ไมเยอร์และคณะ อธิบายว่า โมเดล กงล้อแห่งความสุข เป็นกงล้อแห่งสุขภาวะที่บูรณาการสุขภาวะ ๕ ด้านหลักอย่างสมดุล เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการป้องกันปัญหาด้าน

จิตใจในทุกช่วงวัย หากด้านใดด้านหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง จะส่งผลต่อด้านอื่นเช่นเดียวกัน (ภาพประกอบ ๒) โดยมีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

๑. ด้านจิตวิญญาณ (Spirituality) หมายถึง การตระหนักรู้ถึงการดำรงอยู่ มีความคิดเชิงบวก มองโลกในแง่ดี ตระหนักรู้ถึงการเชื่อมโยงของตนเองกับสิ่งต่างๆรอบตัว เป็นคุณลักษณะสำคัญและเป็นแหล่งที่มาของสุขภาวะในทุกด้าน

๒. ด้านการมีทิศทางของตนเองและมีเป้าหมายของชีวิต (Self-Direction) หมายถึง ลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับการกำหนด กฎระเบียบ การดำเนินชีวิตแต่ละวันสอดคล้องกับเป้าหมายระยะยาว การมีความตั้งใจและเจตนาในการทำภารกิจหลักของชีวิต ประกอบด้วยคุณลักษณะย่อย ๑๒ คุณลักษณะ ได้แก่ การรับรู้คุณค่าแห่งตน (Sense worth) การรับรู้ถึงการควบคุม (Sense of control) ความเชื่อบนพื้นฐานของความเป็นจริง (Realistic beliefs) การตระหนักรู้ในอารมณ์และการเผชิญปัญหา (Emotional awareness and coping) การแก้ไขปัญหา และการสร้างสรรค์ (Problem solving and creativity) การมีอารมณ์ขัน (Sense of humor) การมีภาวะโภชนาการที่ดี (Nutrition) การออกกำลังกาย (Exercise) การดูแลตนเอง (Self-care) การจัดการกับความเครียด (Stress management) การมีเอกลักษณ์ทางเพศ (Gender identify) และการมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identify)

๓. การทำงานและการใช้เวลาว่าง (Work and Leisure) หมายถึง การมีความพึงพอใจในหน้าที่การงาน มีรายได้ที่เหมาะสม การรับรู้ถึงสิ่งแวดล้อมและความสามารถของตนเองในการทำงาน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน ความพึงพอใจในการทำงานเป็นปัจจัยหนึ่งของการมีอายุที่ยืนยาวตลอดจนการรับรู้คุณภาพชีวิต การใช้เวลาว่างกับกิจกรรมสนุกสนานเพลิดเพลินที่ส่งผลเชิงบวกต่อการนับถือตนเอง

๔. ด้านมิตรภาพ (Friendship) หมายถึง การติดต่อสื่อสารกับบุคคลในสังคมนอกเหนือจากบุคคลในครอบครัว มีความสัมพันธ์ที่ดีมีคุณภาพกับบุคคลอื่นๆ และการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

๕. ด้านความรัก (Love) หมายถึง เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระยะยาว บนความสนิทสนมความผูกพัน และได้รับความรักจากบุคคลรอบข้าง

ไรฟ์ กล่าวว่า สุขภาวะทางจิต คือการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของตนเองในเชิงบวก๑๗ สุขภาวะในผู้สูงอายุจากการศึกษาของไรฟ์ (Ryff)๑๘ พบว่าประกอบด้วยมิติทั้ง ๖ ด้าน คือ

๑. การยอมรับตนเอง (Self-acceptance) หมายถึง มีทัศนคติเชิงบวกต่อตนเอง เข้าใจและยอมรับในคุณลักษณะของตนเอง การมีสุขภาพจิตที่ดี มีความพึงพอใจ มีความพร้อมทางวุฒิภาวะ

๒. การมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น (Positive relation with other) หมายถึง ผู้มีสุขภาพจิตดีจะมีความสัมพันธ์ที่อบอุ่น รู้สึกไว้วางใจและเห็นใจผู้อื่น มีความห่วงใย ความรู้สึกผู้อื่น เป็นผู้รับและผู้ให้ มีความรักต่อผู้อื่น

๓. ความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) หมายถึง ความมีอิสระ สามารถตัดสินใจสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง

๔. ความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental mastery) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเลือก สร้าง หรือจัดการสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องเหมาะสมกับตนเอง

๕. จุดมุ่งหมายในชีวิต (Purpose in life) หมายถึง การมีความเข้าใจในเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินชีวิตของตนเอง มีความตั้งใจ นำไปสู่ชีวิตที่มีความหมาย

๖. ความเจริญทั้งด้านร่างกายและจิตใจของบุคคล (Personal growth) หมายถึง การพัฒนาอย่างต่อเนื่องทางร่างกายและจิตใจ บุคคลมีการพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างเต็มที่

จรรยาบรรณ เกศพิณชัชวาล และคณะ ได้ศึกษาความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ ได้ให้นิยาม ความผาสุกทางใจ หมายถึง การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกและการรับรู้ในมิติต่างๆ ประกอบด้วย ๕ มิติ ดังนี้

๑. ความสามัคคีปรองดอง (Harmony) คือ การที่บุคคลในครอบครัว สังคม มีความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียว ประสบความสำเร็จในชีวิต ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสุขทางจิตใจ

๒. การพึ่งพาอาศัยกันและกัน (Interdependence) คือ ความสุขใจที่เกิดจากผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์หรือช่วยเหลือบุคคลอื่นๆในครอบครัว ดูแลซึ่งกันและกัน

๓. ความสงบสุขและการยอมรับ (Calmness & acceptance) คือ การปล่อยวาง การทำใจยอมรับและหาความสงบในจิตใจ

๔. การเคารพนับถือ (Respect) คือ การรับรู้เกี่ยวกับความรู้สึกในการให้เกียรติ การเคารพของผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัวรับฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้สูงอายุ

๕. ความเบิกบาน (Enjoyment) คือ ความรู้สึกความสนุกสนานสดชื่นในการทำกิจกรรมหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว ผู้สูงอายุไม่รู้สึกเหงาหรือโดดเดี่ยว

ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลตลาดใหญ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ที่ตั้งของหมู่บ้าน/ชุมชน/ตำบล

ที่ตั้งและอาณาเขต

เทศบาลตำบลตลาดใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอดอยสะเก็ดห่างจากที่ว่าการอำเภอดอยสะเก็ด ประมาณ ๗.๔ กิโลเมตร ตามเส้นทางทางหลวงหมายเลข ๑๐๑๔ (ถนนดอยสะเก็ด - บ่อสร้าง) มีพื้นที่ประมาณ ๖.๔๙๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ ๔,๐๕๖.๒๕ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	ตำบลสง่าบ้าน	อำเภอดอยสะเก็ด
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ตำบลแม่ฮ้อยเงิน	อำเภอดอยสะเก็ด
ทิศใต้	ติดกับ	ตำบลตำบลแม่คือ และตำบลแม่ปุดา	อำเภอดอยสะเก็ด
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ตำบลสำราญราษฎร์	อำเภอดอยสะเก็ด

เทศบาลตำบลตลาดใหญ่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๕ หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ ๑	บ้านแม่กะเหนือ
หมู่ที่ ๒	บ้านแม่กะตลาด
หมู่ที่ ๓	บ้านแม่กะใต้
หมู่ที่ ๔	บ้านแม่จ้องใต้
หมู่ที่ ๕	บ้านแม่จ้องเหนือ

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลตลาดใหญ่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มในชั้นความสูงประมาณ ๓๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศใต้ มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๑๔ (ถนนดอยสะเก็ด-บ่อสร้าง) ผ่านทางทิศเหนือและทิศใต้ มีลำเหมืองแม่โป่ง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักไหลผ่านทางทิศตะวันออกผ่านพื้นที่หมู่ที่ ๕ บ้านแม่จ้องเหนือหมู่ที่ ๔ บ้านแม่จ้องใต้ ซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรแล้วยังทำหน้าที่ระบายน้ำออกจากพื้นที่ตำบลตลาดใหญ่ ในช่วงฤดูฝนที่มีน้ำมาก

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณเดือนสิงหาคม ถึงเดือนตุลาคม ทำให้ภูมิอากาศ

มีลักษณะเป็นแบบอากาศชื้นและแล้ง โดยแบ่งฤดูกาลออกได้ ๓ ฤดูกาล คือ

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึง เดือนเมษายน
- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน
- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์

อุณหภูมิสูงสุด ๓๗-๓๘ องศาเซลเซียส ต่ำสุด ๒๒-๒๔ องศาเซลเซียส

ลักษณะของดิน

ตำบลตลาดใหญ่ มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น ๖.๔๙๐ ตารางกิโลเมตร หรือ ๔,๐๕๖.๒๕ ไร่ เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และประโยชน์สาธารณะต่างๆ ประมาณ ๖๙๕ ไร่ และเป็นพื้นที่เพื่อเกษตรกรรม ประมาณ ๓,๓๖๑.๒๕ ไร่ (ที่มา : วัดจากเครื่องคอมพิวเตอร์)

ลักษณะของแหล่งน้ำ

ตำบลตลาดใหญ่มีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม อยู่ทางทิศใต้ของอำเภอตอยสะเก็ด อยู่ในชั้นความสูงประมาณ ๓๐๐ เมตรลักษณะพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศใต้ มีลำเหมืองแม่โปงไหลผ่าน

ด้านการเมือง/การปกครอง

เขตการปกครอง

ของอำเภอตอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๕ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ บ้านแม่ก๊ะเหนือ หมู่ที่ ๒ บ้านแม่ก๊ะตลาด หมู่ที่ ๓ บ้านแม่ก๊ะใต้ หมู่ ๔ บ้านแม่จ้องใต้ หมู่ที่ ๕ แม่จ้องเหนือ การเลือกตั้ง

ประชากร

ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร

ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ จากสำนักบริหารการทะเบียนอำเภอตอยสะเก็ด กรมการปกครอง ตำบลตลาดใหญ่ มีประชากรรวม ๓,๖๔๖ คน แยกเป็น ชาย ๑,๗๖๕ คน และหญิง ๑,๘๘๑ คน หรือประมาณร้อยละ ๖.๐๗ ของประชากรอำเภอตอยสะเก็ด มีความหนาแน่นเฉลี่ย ๕๖๒ คน / ตารางกิโลเมตร

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนประชากรและจำนวนหลังคาเรือน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม	จำนวนหลังคาเรือน
๑.	บ้านแม่ก๊ะเหนือ	๑๒๐	๑๒๘	๒๔๘	๑๐๘
๒.	บ้านแม่ก๊ะตลาด	๔๐๐	๔๒๓	๘๒๓	๓๔๗
๓.	บ้านแม่ก๊ะใต้	๔๑๙	๔๙๑	๙๑๐	๓๘๗
๔.	บ้านแม่จ้องใต้	๓๘๔	๔๐๒	๗๘๖	๓๑๓
๕.	บ้านแม่จ้องเหนือ	๔๐๕	๔๓๓	๘๓๘	๓๓๒
รวม		๑,๗๒๘	๑,๘๗๗	๓,๖๐๕	๑,๔๘๗

ที่มา : ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๙ จากฝ่ายทะเบียนและบัตร ที่ทำการปกครองอำเภอ ตอยสะเก็ด

สภาพทางสังคม

ชุมชนในเขตพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นสังคมชนบทที่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ประชาชนมีความใกล้ชิด มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชน ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในประเพณี และกิจกรรมของชุมชน โดยมีพุทธศาสนาเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งในตำบลมีศาสนสถานที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา จำนวน ๖ แห่ง ได้แก่

๑. วัดศรีขยาราม	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑
๒. วัดพรหมจริยาราม	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒
๓. วัดศรีดอนคู้	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒
๔. วัดสุนทรศิริ	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓
๕. วัดมหาวนาภิมุข	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔

โบสถ์ จำนวน ๑ แห่ง ได้แก่ โบสถ์ คริสตจักร ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕
สถานธนาปณกิจ หมู่ที่ ๒ , หมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๕

บริการทางด้านสังคม

ตำบลตลาดใหญ่ มีการบริการสาธารณะที่สำคัญ ประกอบด้วย

ด้านการศึกษา

สถานศึกษาในตำบล มีจำนวน ๔ แห่ง ได้แก่

๑. โรงเรียนบ้านแม่จ้อง	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔
๒. โรงเรียนอนุบาลสุมาลี	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓
๓. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลตลาดใหญ่	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕
๔. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒
๕. โฮมโฮงเฮียน	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕
๖. โรงเรียนบริหารศึกษาศึกษาเชียงใหม่	ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓

ด้านสาธารณสุข

มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านแม่กะ ๑ แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ และมี
ร้านขายยาปัจจุบัน จำนวน ๒ แห่ง

นอกจากนี้ด้านสุขภาพอนามัย เทศบาลตำบลตลาดใหญ่ยังส่งเสริมให้มีลานออกกำลังกายอยู่ในพื้นที่สนามกีฬาภายในสำนักงานเทศบาลตำบลตลาดใหญ่

ระบบบริการพื้นฐาน

ด้านการคมนาคม

การสัญจรไปมาสะดวก เป็นเขตติดต่อถนนสายหลักบ่อสร้าง – ดอยสะเก็ด มีสภาพการคมนาคมทั่วไปอยู่ในสภาพดี และมีรถโดยสารประจำทางผ่าน ๒ สาย ได้แก่

สายที่ ๑	สายแม่กะ - บ่อสร้าง
สายที่ ๒	สายแม่โป่ง - ดอยสะเก็ด

การไฟฟ้า มีไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน

แหล่งน้ำธรรมชาติ

มีลำน้ำจำนวน ๒ สาย ได้แก่

๑. ลำน้ำแม่ก๊ะ (แม่ลาย)
๒. ลำน้ำแม่จ้อง (แม่โป่ง)

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

๑. บ่อน้ำตื้น จำนวน ๑๒๙ แห่ง
๒. บ่อโยก จำนวน ๔๐๒ แห่ง (บ่อบาดาล)
๓. ระบบประปาหมู่บ้านเต็มพื้นที่

นอกจากนี้ตำบลตลาดใหญ่ ยังมีสถานที่ราชการที่ให้บริการประชาชนด้านข้อมูลข่าวสาร อยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลตลาดใหญ่ ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ ๙๔ หมู่ที่ ๕ บ้านแม่จ้องเหนือ

ระบบเศรษฐกิจ

ด้านการเกษตร ในพื้นที่ตำบลตลาดใหญ่เป็นชุมชนขนาดเล็ก ไม่ค่อยมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจที่ชัดเจนและกว้างขวางมากนัก ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา ในขณะที่เดียวกันครัวเรือนเกษตรกรรมจะมีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการเพาะปลูกเป็นอาชีพเสริม ได้แก่ การเลี้ยงวัว ควาย สุกร และไก่

อาชีพนอกภาคเกษตร ส่วนมากจะเป็นการรับจ้างในกิจกรรมหลายประเภท เช่น การก่อสร้าง การทำเฟอร์นิเจอร์ การแกะสลัก การทำร่ม หรือหัตถกรรมพื้นบ้านต่างๆ

นอกจากนี้ภายในชุมชน ยังมีการรวมกลุ่มโดยกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่จ้อง หมู่ที่ ๔ นำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาแปรรูป คือ การผลิตน้ำพริกแกง (อาหารพื้นเมือง) และน้ำพริกประเภทต่าง ๆ ได้แก่ น้ำพริกข่า น้ำพริกตาแดง น้ำพริกนรกกุ้ง และน้ำพริกเห็ดนางฟ้า เป็นต้น และแปรรูปผลิตภัณฑ์ขนมพุดสมุนไพรหลายชนิด ได้แก่ ขนมพุดมะกรูด คุกกี้พุดมะกรูด ขนมพุดดอกอัญชัน คุกกี้พุดดอกอัญชัน ขนมพุดประจำตีควาย คุกกี้พุดประจำตีควาย ขนมพุดน้อยหน้า คุกกี้พุดน้อยหน้า ขนมพุดมั่งคุด ขนมพุดตะไคร้ ขนมพุดสำหรับสุนัข คุกกี้พุดน้ำกลั่นชันซิล คุกกี้พุดน้ำกลั่นยูคาลิปตัส คุกกี้พุดสมุนไพร และคุกกี้พุดน้ำสมุนไพรเป็นต้นบริการในพื้นที่และนอกพื้นที่เป็นผลิตภัณฑ์(OTOP) ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์จากไม้มะม่วงและผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ประชาชนทำเป็นอาชีพเสริมหลังจากทำการเกษตร ซึ่งในพื้นที่ตำบลตลาดใหญ่มีโรงผลิตของตกแต่งและของใช้อยู่หลายกลุ่ม

ด้านอุตสาหกรรม ตำบลตลาดใหญ่มีกิจการอุตสาหกรรมหลายแห่งด้วยกัน กระจายอยู่ทุกหมู่บ้าน มีทั้งระยะห่างจากชุมชนที่พักอาศัยมากพอสมควร ซึ่งควรจะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม ส่วนโรงงานที่อยู่ปะปนภายในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมบริการประเภทอู่ซ่อมรถ หัตถอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งยังไม่เหมาะสมที่จะให้มีการขยายเพิ่มเติม เพราะกิจการเหล่านี้จะก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียง กลิ่น และฝุ่นละอองต่อชุมชน สมควรที่จะอยู่ห่างจากชุมชน แต่อยู่ในรัศมีที่คนในชุมชนและผู้ผ่านไปมาสามารถเข้าไปใช้บริการได้สะดวก

ด้านการพาณิชย์/กลุ่มอาชีพ บริเวณพื้นที่ศูนย์กลางชุมชนเดิมบริเวณตลาดสด มีความเหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางชุมชนในอนาคต ซึ่งในอนาคตควรวางแนวทางเพื่อเตรียมรองรับการขยายตัวและจัดเตรียมความพร้อมด้านต่างๆเพิ่มมากขึ้น

ธุรกิจในเขตเทศบาลตำบลตลาดใหญ่ ได้แก่

- ปั้มน้ำมัน	๑	แห่ง
- โรงงานพีเอคาร์บอน	๑	แห่ง
- โรงแรมขนาดเล็ก (เมธีเฮาส์)	๑	แห่ง
- โรงงานผลิตเฟอร์นิเจอร์ และโรงงานผลิตของใช้ของที่ระลึกจากไม้มะม่วง		

จำนวน ๔ แห่ง

ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

การนับถือศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีศาสนสถานทางพุทธศาสนาในเขตเทศบาลตำบลตลาดใหญ่ จำนวน ๕ แห่ง และโบสถ์คริสต์ จำนวน ๑ แห่ง กระจายอยู่ทุกหมู่บ้าน โดยรัฐมีการให้บริการเป็นแหล่งศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจสามารถรองรับได้ทั้งตำบล นอกจากนี้ใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนาแล้วยังใช้เป็นที่รวมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี งานรื่นเริงประจำปีและที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก

ตำบลตลาดใหญ่ภายในชุมชน ยังมีการรวมกลุ่มโดยกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแม่จ้อง หมู่ที่ ๔ นำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาแปรรูป คือ การผลิตน้ำพริกแกง (อาหารพื้นเมือง) และน้ำพริกประเภทต่าง ๆ ได้แก่ น้ำพริกข่า น้ำพริกตาแดง น้ำพริกนรกกุ้ง และน้ำพริกเห็ดนางฟ้า เป็นต้น และแปรรูปผลิตภัณฑ์ แชมพูสมุนไพรหลายชนิด ได้แก่ แชมพูมะกรูด ครีมนวดมะกรูด แชมพูดอกอัญชัน ครีมนวดดอกอัญชัน แชมพูประคำดีควาย ครีมนวดประคำดีควาย แชมพูน้อยหน้า ครีมนวดน้อยหน้า แชมพูมังคุด แชมพูตะไคร้ แชมพูสำหรับสุนัข ครีมนวดน้ำกลั่นชันซิล ครีมนวดน้ำกลั่นยูคาลิปตัส ครีมนวดสมุนไพร และครีมนวดน้ำสมุนไพร เป็นต้น บริการในพื้นที่และนอกพื้นที่ เป็นผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์จากไม้มะม่วงและผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ประชาชนทำเป็นอาชีพเสริมหลังจากทำการเกษตร ซึ่งในพื้นที่ตำบลตลาดใหญ่มีโรงผลิตของตกแต่งและของใช้อยู่หลายกลุ่ม

ทรัพยากรธรรมชาติ

น้ำแหล่งน้ำธรรมชาติ

มีลำน้ำจำนวน ๒ สาย ได้แก่

๑. ลำน้ำแม่ก๊ะ (แม่ลาย)
๒. ลำน้ำแม่จ้อง (แม่โป่ง)

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

๑. บ่อน้ำตื้น จำนวน ๑๒๙ แห่ง
๒. บ่อโยก จำนวน ๔๐๒ แห่ง (บ่อบาดาล)
๓. ระบบประปาหมู่บ้านเต็มพื้นที่

ตอนที่ ๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญทัน ภูบาล (๒๕๔๙) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ที่เกิดจากการใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนจิตสาธารณะกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านศรีแก้ว เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามวัดจิตสาธารณะ แบบสังเกตพฤติกรรมจิตสาธารณะ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ที่ใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทน มีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมก่อนการใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทน และหลังการใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา ๔ สัปดาห์และพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ที่ใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนมีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ย โดยแยกตามรายองค์ประกอบของจิตสาธารณะ ๓ องค์ประกอบ ก่อนการใช้วิถีทัศน ละครหุ่นเชิด ระหว่างการใช้วิถีทัศน ละครหุ่นเชิด และหลังการใช้วิถีทัศน ละครหุ่นเชิดในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยทั้ง ๓ องค์ประกอบมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา ๔ สัปดาห์

สุรศักดิ์ ปะตังถาด(๒๕๔๓ อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ , ๒๕๕๓) ศึกษางานวิจัยมีข้อค้นพบจากการวิจัยของ ได้ทำการวิจัยพัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามรูปแบบการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๕ ที่ตั้งไว้ และ**จตุพิตร บรรณสาร**

(๒๕๔๕ อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ , ๒๕๕๓) ได้วิจัยพัฒนารูปแบบการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ ได้รับการสอนตามรูปแบบการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๕ ที่กำหนดไว้

สมหมาย สว่างพัฒนารักษ์ (๒๕๔๖ อ้างถึงใน อติสรณ์ เรืองจ้อย, ๒๕๕๐) ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ มีการศึกษาสำรวจรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ นำภูมิปัญญาด้านคติ ความคิด ความเชื่อมาใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนส่วนใหญ่ นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการประกอบอาชีพท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้ในการกำหนดสาระการ เรียนรู้รายปี/รายภาค การจัดทำคำอธิบายรายวิชา การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ การจัดทำแผนการ เรียนรู้ การจัดกิจกรรมการ

เรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ส่วนปัญหาการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า บุคลากรในโรงเรียนไม่มีเวลาที่จะ ดำเนินการ ขาดการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่นไม่มีเวลามาร่วมประชุม ทำการสอนหรือถ่ายทอดความรู้ และบุคลากรในโรงเรียน ขาดความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิ ปัญญาท้องถิ่นมาใช้

ศศิธร ทศเกษร (๒๕๔๗) วิจัยเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนของครูแกนนำ ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี : การวิเคราะห์ตามแบบจำลองแอชชัวร์ ผลการวิจัยพบว่า เมื่อวิเคราะห์การสอนโดยใช้แบบจำลองแอชชัวร์ ๖ ด้าน คือ ด้านการวิเคราะห์ ลักษณะผู้เรียนปฏิบัติมาก คือ ความสนใจของผู้เรียน ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้มีการปฏิบัติในระดับมากทุกเรื่อง มากอันดับแรก คือ การแจ้งให้ผู้เรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ ก่อนทำการสอน ด้านการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปปฏิบัติมากในเรื่องประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักสูตร และเนื้อหาที่สอน ด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียน การสอน มีการปฏิบัติในระดับมากทุกเรื่อง และมากอันดับแรก คือ เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกลุ่มพบว่า กลุ่มที่ ๑ ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ และองค์ความรู้ถ่ายทอดสืบต่อมา นำมาใช้มากกว่ากลุ่มอื่นโดยนำมาใช้ในระดัปานกลาง คือ ความเชื่อแบบพุทธ ด้านการตอบสนองของผู้เรียน มีการปฏิบัติมากอันดับแรก คือ การให้ผู้เรียน แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ด้านการประเมินผลมีการการปฏิบัติมากอันดับแรก คือ การวัดและการประเมินผล สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านการวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียนปัญหาและอุปสรรคระดับปานกลาง อันดับแรก คือ ในเรื่อง ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมแตกต่างกัน

สมถ ผกามาศ (๒๕๔๗) วิจัยเรื่อง สภาพ ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการจัดการ เรียนรู้ที่ เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ช่วงชั้นที่ ๓ ในโรงเรียนนำร่อง สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ครู วิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการสำรวจข้อมูลภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ส่วนวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรูพบว่า ส่วนใหญ่นำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน รองลงมา คือ นำนักเรียนไปเรียนรู้จาก แหล่งเรียนรู้ใน ชุมชน และครูวิทยาศาสตร์มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนรู้ครบทั้ง ๗ สาระ โดยในแต่ละ สาระพบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้มากที่สุด ดังนี้ สาระที่ ๑ คือ เทคนิคการปลูก ข้าว ฝ้าย พืชสมุนไพร สาระที่ ๒ คือ พืชสมุนไพร สาระที่ ๓ คือ สารปรุงแต่งอาหาร สาระที่ ๔ คือ มองตำข้าว สาระที่ ๕ คือ การเปลี่ยนแปลงพลังงานแสงเป็นพลังงานไฟฟ้า สาระที่ ๖ คือ ลักษณะของดินภาคเหนือที่มีผลต่อ ชนิดของพืช และสาระที่ ๗ คือ ระยะเวลาในการเห็นกลุ่มดาวกับ เทศกาลต่าง ๆ นอกจากนี้ครู วิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียนรู้ที่ คาดหวัง ส่วนหัวหน้ากลุ่มสาระ การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ทุกคนให้การสนับสนุนโดยร่วมวางแผนจัด ประชุม ให้คำปรึกษาและจัดหางบประมาณแก่ครูวิทยาศาสตร์ และผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนมี ส่วนร่วมโดยเป็นวิทยากร คัดเลือก แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและจัดหางบประมาณสนับสนุน ด้านปัญหาของครูวิทยาศาสตร์ในการจัดการ เรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ คือ ขาดความเข้าใจภูมิปัญญา ท้องถิ่น ขาดทักษะในการผลิตสื่อจากวัสดุท้องถิ่น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับความสนใจ

ของผู้เรียน และขาดทักษะในการประเมินชิ้นงาน และแบบทดสอบสำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พบปัญหาในการสนับสนุนการ จัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ครูวิทยาศาสตร์ขาดความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวทางที่จะแก้ปัญหในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การให้จัดประชุม อบรม ให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้ครูหาความรู้เพิ่มเติม เอกสาร หน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นด้วย ตนเอง รวมทั้งให้ครูวางแผนการประเมินผลควบคู่กับการวางแผนการจัดการเรียนรู้

ชาตินี ศิริพงศ์ไทย (๒๕๔๘) วิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ เทคโนโลยีพื้นบ้านในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ ๓ ของครู มัธยมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านที่ครูวิทยาศาสตร์นำมาใช้ในการเรียนการสอนมากที่สุด ๓ อันดับแรกใน ๑๐ ด้าน คือ ๑) ด้าน การแพทย์แผนไทย เรื่องยาสมุนไพรเพื่อการรักษาโรค (ร้อยละ ๖๐.๕๘) ๒) ด้านการทำกิจกรรม เรื่อง การปลูกพืชสมุนไพร (ร้อยละ ๖๐.๑๐) และ ๓) ด้านเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตรกรรม เรื่อง การทำปุ๋ยอินทรีย์ (ร้อยละ ๖๐.๑๐) ทั้งนี้ด้านการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมมีการนำมาใช้น้อยที่สุด ส่วนวัตถุประสงค์ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านในการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ เพื่อ ๑) ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านที่เกี่ยวกับเนื้อหาวิทยาศาสตร์ ๒) ให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรัก ภาคภูมิใจในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ และ ๓) ให้นักเรียนนำความรู้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน และในส่วนของลักษณะการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูวิทยาศาสตร์ที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านมาใช้ คือ ๑) ยกตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านประกอบการบรรยาย ๒) ให้นักเรียนทดลองตามภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านโดยตรง และ ๓) ใช้ผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้านเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน จากการวิจัยที่เสนอมาข้างต้นมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ในด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนใหญ่พบว่าผู้บริการได้ให้ความสำคัญ และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหาร และกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ครูผู้สอนในแต่ละสาระการ เรียนรู้ต่างประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้าง หลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอน รวมถึงปราชญ์ชาวบ้านไม่มีความรู้เกี่ยวกับการ ถ่ายทอดความรู้ ในส่วนของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน พบว่ามีการนำภูมิ ปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศิลปะศึกษา วิทยาศาสตร์ มากกว่ากลุ่มสาระวิชาอื่น ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนต้อง เลือกที่สอดคล้องเหมาะสมกับแต่ละวิชา ส่วนใหญ่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการสอน ตลอดจนการวัด และประเมินผล ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ คือ การขาดงบประมาณ และบุคลากรไม่มีความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

ฟิลิกส์ ฌอน บัวนก การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อค้นหาความรู้จำเป็นต่อการสร้างความตระหนักสภาวะชุมชนสุขภาพดี ๒) เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้สำหรับสร้างความตระหนักสภาวะชุมชนสุขภาพดี ๓) เพื่อศึกษาผลการใช้สื่อต่อการสร้างความตระหนักสภาวะชุมชนสุขภาพดี ๔) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของชุมชนหลังจากได้ใช้สื่อเพื่อสร้างความตระหนักสภาวะชุมชนสุขภาพดี โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างงานวิจัย ๑๒๑ คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบผสม (Mixed sampling method) ใช้วิธีเลือกแบบสมัครใจ ๔๕ คน วิธีเลือกแบบเจาะจง ๒๖ คน วิธีเลือกแบบตามความสะดวก ๕๐ คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม สื่อวีดิทัศน์เพื่อการพัฒนาสร้างความตระหนักสภาวะชุมชนสุขภาพดี แบบสอบถามประเมินผลก่อน-หลังกระบวนการเรียนรู้จากสื่อ และแบบวัดความพึงพอใจ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD), การทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ๑) ความรู้จำเป็นต่อการสร้างความตระหนักสภาวะชุมชนสุขภาพดี คือความรู้ การบริโภคอาหาร ซึ่งเป็นที่มาของปัญหาสุขภาพในชุมชน ประกอบด้วยอันตรายจากการรับประทานอาหารประเภทต่างๆ ๒) การพัฒนาสื่อโดยกระบวนการมีส่วนร่วมสำหรับสร้างความตระหนักสภาวะชุมชนสุขภาพดี ทำให้ได้วีดิทัศน์ รูปแบบสารคดีสั้น ชุด “ของกินบ้านเฮา” ๓) ผลความตระหนักสภาวะสุขภาพดีของชุมชน ค่าเฉลี่ยการประเมินก่อนและหลัง คือ ๓.๒๘/๔.๖๐ พบว่า หลังการเรียนรู้ผ่านสื่อมีความตระหนักเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ ๔) การวิเคราะห์ความพึงพอใจของชุมชนต่อสื่อสร้างความตระหนัก สภาวะชุมชนสุขภาพดี อยู่ในระดับมาก (\bar{x}) = ๔.๓๙, SD = ๐.๕๐) โดยความพึงพอใจสูงสุด คือ สื่อความหมายและสร้างความรู้สึกร่วมได้

พิมพ์สิทธิ์ บัวแก้ว และ แลระติพร ถึงฝั่ง การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุไทยและอำนาจในการทำนายภาวะสุขภาพของ ผู้สูงอายุ ด้วยตัวแปรคุณลักษณะส่วนบุคคล การสนับสนุนทางสังคมและการดูแลสุขภาพ โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการ สัมภาษณ์ ประชากรผู้สูงอายุ ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๔ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น ๑๖,๐๕๘ คน ผลการศึกษา พบว่าภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุไทยอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล การสนับสนุนทางสังคมและ การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุร่วมกันทำนายภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุไทยได้ร้อยละ ๑๑.๒ ตัวแปรที่สำคัญที่สุด คือ รายได้ โดยพบว่าระดับรายได้เฉลี่ยต่อปีตั้งแต่ ๕๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป สามารถทำนายภาวะสุขภาพผู้สูงอายุได้มากที่สุด โดยมีค่า สัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .๑๗๔ รองลงมาคือการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .๑๖๔ การศึกษานี้เสนอแนะว่าภาครัฐควรที่จะคงไว้ซึ่งนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและปรับปรุงช่องทางการเข้าถึงสิทธิดังกล่าวให้ครอบคลุมและทั่วถึง รวมทั้งส่งเสริม พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว

จามรี พระสุนิต และเบญจมาศ เมืองเกษม การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาวะของผู้สูงอายุ และ ๒) เสริมสร้างศักยภาพแกนนำการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในตำบลดงมะตะ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย โดยเป็นการศึกษาวิจัยแบบผสม (Mixed method research) เริ่มต้นจากกระบวนการสำรวจเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามในกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๔ คน จากประชากรสูงอายุในชุมชนตำบลดงมะตะ ๑,๓๐๘ คน ต่อมาเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพใช้การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และจัดเวทีชุมชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพแกนนำการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ มีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง ได้แก่ตัวแทนผู้สูงอายุจาก ๑๕ หมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลดงมะตะ จำนวน ๒๐ คน การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และจัดเวทีชุมชนเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับแกนนำผู้สูงอายุในด้านการพัฒนาศักยภาพ การสร้างแกนนำพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ แนวทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานแบบเครือข่ายการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุในชุมชน โดยใช้ฐานคิดเชิงอุปนัย วิเคราะห์ไปพร้อมๆ กับการจัดกระบวนการผลการวิจัยพบว่าการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาวะของผู้สูงอายุตำบลดงมะตะ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่มีระดับคะแนนเฉลี่ยการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาวะที่ดีทางกายมากที่สุด คิดเป็น ๖๒.๔ คะแนน โดยให้ความสำคัญกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ส่วนการศึกษาศักยภาพแกนนำที่สอดคล้องกับแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน พบว่ามีความคิดเห็นต่อศักยภาพการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีมากที่สุด คิดเป็น ๕๐.๔ คะแนน และการส่งเสริมศักยภาพแกนนำการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่าแกนนำการพัฒนาสุขภาวะของชุมชนมุ่งเน้นการมีบุคคลที่เป็นผู้นำในชุมชนที่เป็นตัวแทนการอยู่ดีมีสุข เพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และการสร้างศักยภาพในบุคคล โดยสุขภาวะเป็นกรอบการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้ง ๔ ด้าน คือ กาย ใจ สังคม และปัญญา